

૧૩૮-૧૧

શ્રી તપાગચ્છીય ગુરુણીય મહારાજ શ્રી દેવશ્રીજીની શિષ્યા સાધ્વીજી શ્રી સૌમાગ્યશ્રીજીના સદુપદેશથી

શ્રી મહાવીર સ્તુતિ ગર્ભિત શ્રીસમ્યક્ ત્વવિચાર સ્તવન-અર્થ સહિત.

O. I.

પ્રસિદ્ધ કરનાર—શ્રી ખંભાત આર્ચિ. ૧ શાળા.

12 MAR 1928

R. A. 106.

પ્રત ૨૦૦૦

પ્રિ. સં. ૨૪૫૪.

આવૃત્તિ ૧ લી.

વિક્રમ સંવત ૧૯૮૬.

કિંમત રૂ. ૦-૦-૦.

701

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજગતી કૉપીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૯૩૬૧૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ મહાવીર સ્તુતિ

વિષય ૫૨૩:૨૧૭

॥ श्री जिनेन्द्राय नमः ॥

૧૩૯૧

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-૨૦૧૬

શ્રી સમસ્તવિચાર સ્તવન

॥ કર્તા—શ્રી ન્યાયસાગરજી ॥

(અર્થ લખનાર-પંડિત ચંદુલાલ નાનચંદ-સિનાર.)

॥ દુહા ॥ (પીઠીકા)

પ્રણમી પદ હિલ્લ તળા, જે જગને અનુકૂલ । જાસ પસાયે મેં લહું, સમકિત રચણ અમૂલ ॥૧॥
તે જિમ વીરે ઉપાદેશું, પર્ષદા માંહિ અનૂપ । તિમ હું વર્ણવીશ હવે, સમકિત શુદ્ધ સ્વરૂપ ॥૨॥

અર્થ:—જગતના જીવોને અનુકૂલ (સુખ આપનારાં) એવાં શ્રીજીનેશ્વરનાં ચરણોને નમસ્કાર કરીને કે જે શ્રીજી-
નેન્દ્રચરણના પસાયથી (પ્રસાદથી) મેં સમ્યક્ત્વ રૂપી અમૂલ્ય રત્ન પ્રાપ્ત કર્યું છે, ... ક્રમ જ તે અનુપમ એવા સમ્યક્ત્વ

રતનના શ્રી વીર પ્રભુએ બાર પર્વદામાં જે રીતે ઉપદેશ કર્યો છે, (એટલે સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ જે રીતે કહ્યું છે) તે રીતેજ હવે સમ્યક્ત્વનું શુદ્ધ-સત્ય સ્વરૂપ હું વર્ણવીશ-કહીશ. (પરંતુ મારી કલ્પના પ્રમાણે નહિ). ॥ ૨ ॥

॥ હાલ ૧ લી ॥ (સમ્યક્ત્વના ભેદ)

(ભવિકા સિદ્ધચક્ર પદ વદો—એ દેશી)

ઇગવિધ દુવિધ ત્રિવિધ ચતુવિધ વલી, પળવિધ દશવિધ જાણો ।

ए समकित शिवतरुं बीजक, संप्रति परि मन आणो रे ॥ प्राणी सङ्गाकेत शुद्ध आराधो ॥

जिम शिव मारग साधेरे ॥ प्राणी समकित० ॥ १ ॥ ए आंकणी ॥

અર્થ:—સમ્યક્ત્વ ૧ પ્રકારનું, ૨ પ્રકારનું, ૩ પ્રકારનું, ૪ પ્રકારનું, ૫ પ્રકારનું અને ૧૦ પ્રકારનું પણ છે એમ જાણવું, તેમજ એ સમ્યક્ત્વ મોક્ષરૂપી વૃક્ષના બીજ સમાન છે, માટે સંપ્રતિ રાજાની પેઠે સમ્યક્ત્વ રતનને પોતાના હૃદયમાં

૧ પૂર્વભવમાં રંકવૃત્તિથી આજીવિકા કરનાર ભિક્ષુક કેવળ ઉદરપૂર્તિ માટે શ્રીઆર્યસુહૃતિ ગુરૂપાસે લીધેલા ચારિત્રના પ્રભાવથી બીજા ભવમાં સંપ્રતિ રાજા થયો, જેણે પૂર્વભવના ગુરૂને દેખી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામી સમ્યગ્દ્રષ્ટિ થઈ સવાલાખ જીનયૈત્ય બંધાવી સવાકોડ શ્રીજીનેન્દ્ર પ્રતિમાઓ ભરાવી, જેમાંની ઘણી જીનેન્દ્રપ્રતિમાઓ અઘાપિ પર્યન્ત સ્થળે સ્થળે વિદ્યમાન છે. તથા અનાર્યદેશમાં પણ મુનિવિહારનો પ્રચાર થાય તેવો સત્પ્રયત્ન કર્યો હતો છતાંદિ સમ્યક્ત્વની અનેક કરણીઓ માટે શ્રી સંપ્રતિરાજનું દ્રષ્ટાન્ત અતિ પ્રસિદ્ધ છે, તેનો વિસ્તાર અન્યાન્તરથી જાણવો.

સ્થાપનું । હે પ્રાણી ! સમ્યક્ત્વનું શુદ્ધ વિધિએ આરાધન કરો, કે જેથી મોક્ષનો માર્ગ અવશ્ય સાધો-મેળવો. ॥ ૧ ॥ હવે
તે ૧-૨-૩-૪-૫-૧૦ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ કેવી રીતે તે આગળની ગાથાઓમાં દર્શાવાય છે—

(૧—૨ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ)

ઇગવિધ તુજ આણારુચિ દુવિહા, દ્રવ્ય ભાવથી કહિયે ।

નિશ્ચય ને વ્યવહારે અથવા, સમકિત દુવિધ સદ્દહિયેરે ॥ પ્રા૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—આજ્ઞાદ્વારી એટલે તારી આજ્ઞા ઉપર પ્રીતિભાવ તે એક પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ છે. અને (દુવિહા એટલે)
૨ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ તે દ્રવ્ય સમ્યક અને ભાવસમ્યક એમ ૨ પ્રકારનું છે. અથવા નિશ્ચય સમ્યક તથા વ્યવહાર સમ્યક એમ
૨ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ છે, તેની શ્રદ્ધા કરીએ. ॥ ૨ ॥ (હવે દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વ અને ભાવ સમ્યક નો અર્થ કહે છે—)

સદ્દહણા સૂધી તુજ આગમ, પરમારથ નવિ જાણે,

સમકિત દ્રવ્યથકી તસ કહીયે, ભાવથી તત્ત્વ વચ્ચાણેરે ॥ પ્રા૦ ॥ ૩ ॥

મિથ્યા પુજ્જલ શુદ્ધનું વેદન, સમકિત દ્રવ્ય કહાવે ।

ભાવથી તત્ત્વરુચી પળ તિમહિજ, તત્ત્વરુચિ પરિ ભાવેરે ॥ પ્રા૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ:—જે જીવ તારા આગમનો પરમાર્થ (જીનેન્દ્ર માર્ગનું રહસ્ય) જાણતો નથી, પરંતુ હે જીનેન્દ્ર તારા આગ-

મની (સિદ્ધાન્તની અથવા માર્ગની) શ્રદ્ધા જે શુદ્ધ છે, તે તેવા જીવનું સમ્યક્ત્વ તે દ્રવ્ય સમ્યં કહેવાય, અને જે જીવ (તત્ત્વ વખાણે=) તત્ત્વને જાણે છે, ઓળખે છે, તેવા જીવને માત્ર સમ્યં કહેવું. ॥ ૩ ॥ અથવા મિથ્યાત્વનાં શુદ્ધ થયેલાં પુદ્ગલોનાં (એટલે સમ્યક્ત્વ મોહનીય કર્મનાં) ઉદય તે દ્રવ્ય સમ્યં કહેવાય, અને તેજ સમ્યં મોહનીય કર્મનાં ઉદયથી પ્રગટ થયેલો જે તત્ત્વરૂપિ પરિણામ તે પણ તેવીજ રીતે તત્ત્વરૂપિના ઉત્તમ ભાવવડે (ભાવથી એટલે) માત્ર સમ્યં કહેવાય. ॥ ૪ ॥

પુદ્ગલ રૂપી અરૂપી અપુદ્ગલ, એ પણ દ્વિવિધ તું દેખે ।

ક્ષાયોપશામિક વેદક પુદ્ગલ, શેષ અપુદ્ગલ લેખેરે ॥ પ્રા० ॥ ૫ ॥

નિશ્ચય નમકિત શુભ આતમનો, જ્ઞાનાદિક પરિણામ ।

અથવા આતમ નમકિત કહીએ, ગુણ ગુણી ભેદ ન ગમ રે ॥ પ્રા० ॥ ૬ ॥

મિથ્યાદ્રષ્ટિ તળી સંસ્તવના, ત્યાંગાદિક વ્યવહાર ।

વલીય નિસર્ગ અપર અધિગમથી, વિહુ ભેદે નિરધારે ॥ પ્રા० ॥ ૭ ॥

અર્થ:—તથા રૂપી સમકિત એટલે પૌદ્ગલિક સમ્યક્ત્વ, અને અરૂપી સમકિત તે અપૌદ્ગલિક સમ્યક્ત્વ, એ રીતે

પણ સમ્યક્ત્વ ૨ પ્રકારનું જાણવું. ત્યાં ^૧ક્ષયોપશમ અને રવેદક સમ્યક્ત્વ પુઢલ સમ્યં છે, અને શેષ ઉપશમ^૩ આદિ સમ્યક્ત્વના ભેદ તે અપુઢગલ સમ્યં છે, એમ જાણવું. ॥ ૫ ॥

તથા આત્માનો જ્ઞાના^૪દિક શુભ પરિણામ તે નિશ્ચય સમ્યં અથવા આત્મા પોતે પણ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ કહેવાય, અહિં આત્માનો નિશ્ચય સમ્યક્ત્વરૂપ પરિણામ તે ગુણ છે અને આત્મા પોતે ગુણી છે, તે ગુણ અને ગુણી એ બેમાં ભેદ (ન ગમ) નથી એમ જાણીએ ત્યારે આત્મા પોતે પણ નિશ્ચય સમ્યક્ત્વ કહેવાય. ॥ ૬ ॥ અને મિથ્યાદ્રષ્ટિ દેવ ગુરુ ધર્મ^૫ અને ધર્મીઓની પ્રશંસા-સ્તુતિનો ત્યાગ તથા મિથ્યાદ્રષ્ટિ દેવાદિકને^૫ વંદનાદિ વ્યવહારનો ત્યાગ કરવો એ સર્વ સમ્યક્ત્વનો વ્યવહાર તે વ્યવહાર સમ્યં કહેવાય.

તથા એક નિસર્ગ અને (અપર એટલે) બીજું અધિગમ એ રીતે પણ ૨ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ (નિરધાર-) જાણવું, ॥ ૭ ॥ (તે નિસર્ગ સમ્યં અને અધિગમ સમ્યં નું સ્વરૂપ કહે છે -)

નિસર્ગ અને અધિગમ સમ્યંનાં દષ્ટાન્ત.

જિમ કોઈ મારગ મૂલો પંથી, મમતો મારગ આવે ।

કોઈક ઉપદેશાદિક યોગે, કોઈક માગ ન પાવેરો ॥ પ્રા ૦ ॥ ૮ ॥

૧-૨ એ બે સમ્યક્ત્વ સમ્યંમોહનીય પુંજના ઉદયથી થાય છે, માટે પૌદ્ગલિક છે.

૩ ઉપશમ તથા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વમાં દર્શનમોહનીયના પુંજનો ઉદય નથી માટે એ ૨ અપૌદ્ગલિક છે.

૪ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ શુભ પરિણામ.

૫ મિથ્યાદ્રષ્ટિ દેવાદિકનો ત્યાગ અને જીનેન્દ્ર દેવાદિકનો આદર-અહણ દત્યાદિ સમ્યક્ત્વની કરણીઓ તે પણ વ્યવહાર સમ્યક્ત્વ છે.

જ્વર પળ સહજે ઔષધયોગે, જાયે એક ન જાય ।

મારગ જ્વર દ્રષ્ટાન્તે સમકિત, ઇણિપરે દ્વિવિધે થાય રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૯ ॥

જાતિસ્થાન પ્રમુખ થકી જે, તાસ નિસર્ગ વિચારો ।

ગુરુ ઉપદેશાદિકથી આવ્યું, તે અધિગમ ચિત્ત ધારોરે ॥ પ્રા૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—જેમ મારગમાં ભૂલો પડેલો કોઈ મુસાફર આમ તેમ ભટકતો ભટકતો સહુજમાં (કોઈએ માર્ગ દેખાડ્યા વિના પણ) ખરા માર્ગે આવી ચઢે છે, તેમ કોઈ જીવ સંસારમાં રખડતાં રખડતાં કોઈ વખત ભવ્યત્વના પરિપાકથી કર્મનિર્જરા થતાં સહેજે પોતાની મેળેજ (કોઈના ઉપદેશ વિના પણ) ખરે ધર્મ પામે છે તે નિસર્ગ સમ્યક્ત્વ કહેવાય, અને કોઈક જીવ બીજાના ઉપદેશ વિગેરેથી ધર્મમાર્ગ પામે છે તો તે અધિગમ સમ્યક્ત્વ કહેવાય, અને કેટલાક જીવો તો સ્વાભાવિક રીતે તેમજ ઉપદેશથી પણ (મારગ એટલે) ધર્મમાર્ગ પામતા નથી. ॥ ૮ ॥ અથવા મનુષ્યને જ્વર (તાવ-થુખાર) આવે છે, તેમાં પણ કોઈક જ્વર ઔષધના પ્રયોગથીજ ઉતરે છે, અને કોઈ તાવ તો ઔષધના પ્રયોગથી પણ ઉતરતો નથી તેવી રીતે મિથ્યાત્વરૂપી જ્વર કોઈકને સ્વભાવથી ઉતરી જાય છે તો તે નિસર્ગ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, અને કોઈકને ઉપદેશાદિક રૂપી ઔષધથી ઉતરે છે તો તે અધિગમ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે, અને કોઈકને મિથ્યાત્વરૂપી જ્વર કોઈ પણ ઉપાયે ઉતરતો પણ નથી. એ પ્રમાણે મારગમાં ભૂલો પડેલા પંથીના દ્રષ્ટાન્તથી, તથા જ્વરના દ્રષ્ટાન્તથી સમ્યક્ત્વ (નિસર્ગ અને અધિગમ એમ) ૨ પ્રકારનું છે ॥ ૯ ॥

અથવા જાતિસ્મરણાદિકથી જે સમ્યક્ત્વ થાય તે નિર્સર્ગ સમ્યક્ત્વ જાણવું, અને શુદ્ધ મહારાજના ઉપદેશ વિગેરેથી પ્રાપ્ત થયેલું તે અધિગમ સમ્યક્ત્વ છે એમ હું ભવ્ય બોલો ! સમ્યક્ત્વના ૨ લેહ તમારા ચિત્તમાં વિચારો ॥ ૧૦ ॥

(૩ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ.)

કારક રોચક દીપક ભેદે, ત્રિવિધે પણ એ માર્યું ।

અથવા ઉપશમ ક્ષાયોપશમિક, ક્ષાયિક ભેદે દાર્યું રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૧૧ ॥

તેં જિમ માર્યું તે તિમ કીધું, તે કારક તસ ધાસ ।

તુજ ધર્મોપરૂચિથી રોચક, નહિં નિષ્ક્રિયા અભ્યાસ રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૧૨ ॥

મિથ્યાદ્રાષ્ટ થકો પણ પોતે, ધર્મકથાદિક સારે ।

દીપકપરે પરને દીપાવે, તે દીપક ઉપચારે રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૧૩ ॥

તે સમકિત જિમ ફરસ્યું જીવે, તિમ તુજ આગલ દાણું ।

તુજ આગમ નય ન્યાય શુદ્ધોદધિ, પરમાર્થ રસ જિમ ધાણું રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:-યાગી તે સમ્યક્ત્વ કારક-રોચક-અને દીપક એમ ૩ પ્રકારે પણ કહેયું છે. અથવા ઉપશમ-ક્ષયોપશમ અનેક્ષાયિક એ રીતે પણ ૩ પ્રકારનું કહેયું છે ॥૧૧॥ ત્યાં હે જીનેન્દ્ર તેં જે પ્રમાણે કહેયું છે, તે પ્રમાણે કરવું તે તેવા જીવને ખાસ-અવશ્ય કારક સમ્યક્ત્વ કહેવાય, તથા તારા ધર્મ ઉપર રૂચિલાવ હોય પરંતુ ક્રિયાનો અભ્યાસ ન હોય (એટલે ક્રિયા રહિત રૂચિમાત્ર વાળું) તે રોચક સમ્યક્ત્વ કહેવાય ॥૧૨॥ તથા પોતે મિથ્યાદ્રષ્ટિ હોય તોપણ ધર્મકથા વિગેરે ધર્મોપદેશ યથાર્થ રીતે કરે કેજેથી બીજા જીવો સમ્યક્ત્વ પામે તો તેવો મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ દીપક-દીવા સરખો તે બીજાને દીપાવે છે (એટલે બીજાને શુદ્ધ ધર્મમાર્ગ ઓળખાવે છે) તેથી ઉપચારથી તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવનું દીપક સમ્યક્ત્વ કહેવાય. ॥ ૧૩ ॥ હવે બીજું ત્રણ પ્રકારનું (ઉપશમ આદિ) સમ્યક્ત્વ જીવ જે રીતે સ્પર્શે-પામે છે તે રીતિ હે જીનેન્દ્ર હું તારી આગળ (તહારી સ્તુતિરૂપે) કહું છું કે જેથી તારા આગમના નય અને ન્યાયરૂપી શુદ્ધ સમુદ્રમાં-સાગરમાં રહેલા પરમાર્થરૂપી રસનો આસ્વાદ થાય ॥ ૧૪ ॥ (આ ગાથામાં “ન્યાયશુદ્ધોદ્ધિ” એ શબ્દથી કર્તાએ પોતાનું ન્યાયસાગર નામ સૂચવ્યું છે).

॥ હાલ ૨ જી. ॥ (સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવા પહેલાંની દશા) ભવચક્રનાં દુઃખ

દેવ તુજ સિદ્ધાન્ત મીડો ॥ એ અનુસારે દેશી ॥

વીર જિણેસર સાહિબ સુણજો, નિજ સેવક અરદાસરે ।

દીન દયાકર ઠાકુર આયો, તુમ્હ ચરણે મુજ વાસરે ॥ વીં ॥ ૧ ॥

૧ સમ્યક્ત્વ નથી જતાં અપેક્ષાએ સમ્યક્ત્વ (દીપક દ્રષ્ટિને) કહેવું તે ઉપચારથી સમ્યક્ત્વ કહેવાય.

લોકાકાશિ રહ્યો અવિનાશી ભવ અનાદિ અનન્તરે ।

૬ ૨ વચક્ર તળાં દુઃખ બહુલાં, ભોગવિયા ભગવંતરે ॥ વી૦ ॥ ૨ ॥

સૂક્ષ્મ નિગોદ વસ્યો છે હું સ્વામી, અનાદિવળસ્સઈ નામરે ।

તિહાં મેં કીધ અનંતા પુદ્ગલ-પરાવર્ત વિળ સ્થાનરે ॥ વી૦ ॥ ૩ ॥

અવ્યવહાર રાશિ હમ વસિયો, કાલ અનંતા ભોગેરે ।

કર્મપરિણામ નૃપતિ આદેશે, તાદૃશ મવ્યતા યોગેરે ॥ વી૦ ॥ ૪ ॥

તિહા એકળ નાસોસાસમેં કીધા, ભવ સત્તર જ્ઞાણેરારે ।

૬ દુઃખ તુજ વિળ કુળ છોડાવે, સ્વામી મુજ ભવ ફેરારે ॥ વી૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—હે શ્રી વીરજીનેશ્વર સાહિબં-સ્વામી ! તમારા સેવકની અરજ સાંભળો. હે દીનની દયા કરનારા સ્વામી ! મને તમારા ચરણમાં નિવાસ આપો ॥૧॥ હે અવિનાશી ! હું આ લોકાકાશમાં અનાદિ અનન્ત કાળ સુધી ભવમાં-સંસારમાં વસ્યો, અને હે ભગવંત ! એ ભવચક્રનાં ઘણાં ઘણાં દુઃખ મેં સહન કર્યાં-ભોગવ્યાં ॥ ૨ ॥ હે સ્વામી ! જેનું નામ અનાદિ વનસ્પતિ એટલે અનાદિ નિગોદ છે, એવી સૂક્ષ્મ નિગોદમાં હું અનાદિ કાળથી રહ્યો છું, અને ત્યાં હે સ્વામી !

તમારા (તમારી સેવા) વિના મેં અનન્ત પુદ્ગલ પરાવર્તિ કર્યા છે (એટલે અવ્યવહાર રાશિમાં હું અનન્ત પુદ્ગલપરાવર્તિ જેટલા ઘણા અનન્ત કાળ સુધી રખડ્યો છું) ॥ ૩ ॥ એ પ્રમાણે કર્મ પરિણામ રાજના આદેશથી (કર્મની પ્રબલતાથી) અને તેવા પ્રકારની ભવ્ય પરિણતિના (ભવિતવ્યતાના અથવા ભવ્યત્વના) યોગે અનન્તાનન્ત કાળના ભોગે (અનન્ત કાળ વ્યતીત થતા સુધી) તે અવ્યવહાર રાશિમાં (એટલે અનાદિ સૂક્ષ્મનિગોદમાં) રહ્યો છું. ॥ ૪ ॥ તે સ્વ નિગોદમાં રહીને મેં એક આસોચવાસમાં ૧૭ થી પણ અધિક (લગભગ ૧૭૦ જેટલા) ભવ કર્યા છે, તો હું સ્વામી ! તારા વિના એ નિગોદનાં દુઃખ તથા મારા આ ભવચક્રના ફેરા કોણ છોડાવે ! ॥ ૫ ॥

વ્યવહાર રાશિ લઈ ઉત્કર્ષે, કાલ અનંત અનંતોરે ।

સ્થૂલ દિગ્દોદ ને પૃથ્વી પાળી, તેજ અનિલ ત્રસજંતોરે ॥ વી૦ ॥ ૬ ॥

તિહાં પળ હું વસિયો તુમ પાલે, મિથ્યા મતને જોરેરે ।

હરિહર દેવ કરી મેં માન્યા, તું ન ચડ્યો મન મોરેરે ॥ વી૦ ॥ ૭ ॥

તિળ મેં છેદન ભેદન તાડન, ભૂલ તૃષા ગુરુ મારેરે ।

ગર્ભવાસ ને જન્મ જરા દુઃખ, મોગવોં નિરધારે ॥ વી૦ ॥ ૮ ॥

અર્થ:—(પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે અનાદિ કાળથી અવ્યવહાર રાશિમાં (ભટકી ભટકીને ત્યાર બાદ) વ્યવહાર રાશિ પામ્યો, ત્યાં પણ ઉત્કૃષ્ટથી અનંતકાળ સુધી બાદર નિગોદમાં (બાદર સાધારણ વનસ્પતિમાં) પૃથ્વીકાયમાં, અપ્કાયમાં, અગ્નિકાયમાં, વાયુકાયમાં અને દ્વીન્દ્રિયાદિથી પંચેન્દ્રિય સુધીની ત્રસકાયમાં રખડ્યો ॥ ૬ ॥ એ પ્રમાણે હે પ્રભુ ! તમારા વિના (તમારી સેવા વિના) તે વ્યવહારરાશિમાં પણ હું અનંતકાળ સુધી રહ્યો, તેમજ તે વ્યવહાર રાશિમાં ત્રસકાયને વિષે આપની સેવા વિના મિથ્યાત્વ મતના જોર વડે વિષ્ણુ મહાદેવ ઇત્યાદિ સંસારી દેવોને મેં દેવ સ્વરૂપ માન્યા, પરંતુ તે વખતે હે પ્રભુ ! મારા મનમાં તું ન આવ્યો ॥ ૭ ॥ અને મારા મનમાં તું ન આવવાથી મેં (પૃથ્વીઆદિના ભવોમાં અને ત્રસકાયના બળદ વિગેરે ભવોમાં) અનેક વાર છેદન-ભેદન-તાડના-ભૂખ-તરસ ઘણા ભાર વહેવો-અનેક ગર્હ વાસ જન્મ અને વૃદ્ધાવસ્થા ઇત્યાદિ ઘણાં દુઃખો મેં નક્કી ભોગવ્યાં છે ॥ ૮ ॥

(કરણ પ્રાપ્તિનો નિકટ સમય)

इमं चक्षुः भवनां दुःखं फरसी, वारं अनंत अनाणीरे ।

पाला द्रष्टान्ते इकं पुञ्जल-परद्वर्त्त स्थिति आणीरे ॥ वी० ॥ ९ ॥

भव्यपणादिकने परिपाके, गिरिसरिदुपल न्यायेरे ।

अध्यवसायविशेष करण जे अनाभोगથી थायेरे ॥ वी० ॥ १० ॥

અર્થ:—એ પ્રમાણે ચારે ગતિના ભવનાં દુઃખ મિથ્યાત્વપણામાં-અજ્ઞાનપણામાં અનંતવાર સ્પર્શીને-ભોગવીને

પલ્લવના^૧ દ્રષ્ટાન્તે આ સંસારચક્રની ૧ પુદ્ગલપરાવર્ત^૨ જેટલી સ્થિતિ મેં બાકી રાખી (અર્થાત્ મારા સંસાર ભ્રમણનો છેલ્લો ૧ પુદ્ગલપરાવર્ત^૩ બાકી રહ્યો.) ॥૬॥ તે વખતે ભવ્યવાદિકના પરિપાકથી (ભવ્યત્વની સ્થિતિ પરિપકવ થવાથી) ગિરિસરિત ઉપલના (પર્વતની નદીના પાણીના^૨) ન્યાય^૩ વડે અનાભોગ પણે (પોતાના લક્ષ્યમાં ન આવે એવી રીતે સ્થૂલ ઉપયોગ રહિત પણે) જીવના અધ્યવસાયવિશેષ ૩૫ ત્રણ (યથાપ્રવૃત્ત આદિ) કરણ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૦ ॥

(યથાપ્રવૃત્ત આદિ ૩ કરણનું સ્વરૂપ)

તે ત્રિવિધે ભાણું તિહાં પહેલું, યથાપ્રવૃત્ત વલી બીજું રે।

૧ પલ્લવ એટલે વાંસની ચીપોનો બનાવેલો ધાન્ય ભરવાનો કાકાર. તે પલ્લવમાં જેમ થોડું થોડું ધાન્ય ભરતા જાય અને ધણું ધણું ધાન્ય કાઢતા જાય તો અલ્પકાળમાં તે પલ્લવ બાકી થઈ જાય, તેમ જીવ પણ અનાભોગથી ધણા પ્રાચીન કર્મને નિર્જરતો અને અલ્પ અલ્પ નવીન કર્મ બાંધતો છતો ૧ પુદ્ગલપરાવર્ત^૨ જેટલો (અને તેથી પણ અલ્પ) સંસાર બાકી રાખે છે. આ વખતે જીવને માર્ગાનુસારિપણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારબાદ ભવ્ય સ્થિતિ પરિપકવ થતાં ગિરિનદીના પાણીના ન્યાયે ૧ કાડકાડિ સાગરોપમમાં પલ્લવોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ ન્યૂન એટલો સંસાર બાકી રહે ત્યારે યથાપ્રવૃત્ત કરણ કરવા પૂર્વક ગ્રંથિભેદની સન્મુખ થાય છે.

૨ પર્વત ઉપરથી પડતી નદીના ધોધના ધસારાથી ધોધમાં આવેલા પલ્લવો જેમ (કારીગરે ધડ્યા વિના જ) જૂદા જૂદા આકાર વાળા બને છે તેમ ગુરૂ આદિકના ઉપદેશ વિના કર્મક્ષય કરવાનો ઉદ્યમ કર્યા વિના પણ ધણા કાળથી કર્મ ભોગવતાં ભોગવતાં કેટલાક જીવો સહજે અલ્પકર્મી અને અલ્પ સસારી થઈ જાય છે તે ગિરિ સરિત્ત ઉપલ (પર્વતની નદીના પાણીનો) ન્યાય કહેવાય.

૩ અહિં સમ્યક્ત્વાદિ ગુણપ્રાપ્તિમાં પલ્લવ-ગિરિનદીપાણ-કીડી-પુરુષ-પંથી-જ્વર કોદ્રવ-જલ-વસ્ત્ર એ ૬ દ્રષ્ટાન્ત શ્રી વિશેષા-વશ્યકમાં સવિસ્તર કહ્યાં છે.

કરણ અપૂર્વ નામે કહીએ, અનિવૃત્તિકરણ તે ત્રીજુંરે ॥ વી૦ ॥ ૧૧ ॥

યથાપ્રવૃત્ત કરણે આયુ વિણ, સાત કર્મ કરી સ્વીણરે ।

ગોડાકોડે સાગર ફગ પલ્લવનો, અસંખ્યભાગ તિણે હીણ રે ॥ વી૦ ॥ ૧૨ ॥

ઇહાં કર્કશ નિવિડ ગુપિલ જિમ ગ્રંથિ-ભેદન દુક્કર કામરે ।

કર્મપરિણામ જનિત ઘન જીવનો, રાગદ્વેષ પરિણામરે ॥ વી૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:—તે અધ્યવસાય રૂપ કરણ ૩ પ્રકારે કહેલું છે, તેમાં પહેલું યથાપ્રવૃત્ત કરણ, અને બીજું અપૂર્વ કરણ નામે તથા ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ નામનું કરણ છે. ॥ ૧૧ ॥ ત્યાં યથાપ્રવૃત્ત કરણ વડે આયુષ્ય સિવાયનાં ૭ કર્મોની સ્થિતિનો ક્ષય કરી ૧ કોડાકોડે સાગરોપમ અને તેમાંથી પણ પલ્લવોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ હીન-ન્યૂન (એટલે પલ્લાસખ્યેય ભાગ ન્યૂન ૧ કો. કો. સાગરો.) એટલી સ્થિતિ બાકી રાખે છે. ॥ ૧૨ ॥ (અને તે દેશોન ૧ કો. કો. સાગરો સ્થિતિ બાકી રહે જીવ ગ્રંથિભેદ કરવા સમુપ થાય છે. ત્યાં ગ્રંથિ એટલું શું? તેનો અર્થ કહે છે) અહિં પૂર્વોક્ત કર્મ સ્થિતિ બાકી રહેતાં કર્કશ^૧ નિવિડ^૨ અને ગુપિલ^૩ એવી વાંસની અથવા કાષ્ટની ગ્રંથિ-ગાંઠ જેમ ભેદવી અતિ દુષ્કર કાર્યવાળી છે, તેમ કર્મપરિણામથી ઉત્પન્ન થયેલો જીવનો ઘન (અતિ કઠોર-ઉઝ) એવો રાગ દ્વેષ રૂપ પરિણામ તે ગ્રંથિ, અને તે

૧ અતિ કઠોર. ૨ ગૂઢ. ૩ અતિવક્તાવાળી તેમજ કાષ્ટ પણ રીતે આંટા ઉઠાવવા અશક્ય તે ગુપિલ કહેવાય.

ગ્રંથિ ભેદવી (એટલે ઘન રાગ દ્વેષ પરિણામને અટક કરવો) તે અતિશય દુષ્કર કાર્ય છે. એવી પણ ગ્રંથિને ભેદવા માટે આ જીવ (યથાપ્રવૃત્ત કરણમાં આવીનેજ) તત્પર થાય છે. ॥ ૧૨ ॥ ૧૩ ॥

(ગ્રંથિનો વિચાર.)

તે ગ્રંથિ નવિ મેદી જીવે, પહિલે ઇણ સંસારરે ।

વાર અનંત અભવ્ય પણ આવે, ગ્રંથિ લગે નિરધારરે ॥ વી૦ ॥ ૧૪ ॥

મવ્ય અમવ્ય રહે તિહાં ગ્રંથિ, સંખ્ય અસંખ્યો કાલરે ।

અરિહંતાદિકની ઋદ્ધિ દેખી, સંયમને ડજગાલરે ॥ વી૦ ॥ ૧૫ ॥

તિહાં લહે શ્રુત સામાયિક દ્રવ્યે, શેષ લાભ નહિ તાસરે ।

તિહાંથી ઐવે ક પળ જાવે, પણ નહિ શિવપુર વાસરે ॥ વી૦ ॥ ૧૬ ॥

૧ અર્થાત્ પ્રથમ અનાદિ યથાપ્રવૃત્ત કરણવડે દેશાન ૧ કો. કો. સાગરોપમ સ્થિતિ કરે છે, ત્યાર બાદ વિશિષ્ટ યથાપ્રવૃત્ત કરણ અન્તર્મુ૦ પ્રમાણનું કરે છે, અને તે સમાપ્ત થતાં બીજા અપૂર્વકરણમાં અન્તર્મુ૦ સુધી વર્તીને જીવ ગ્રંથિ ભેદવારૂપ ક્રિયા કરે છે, અને અપૂર્વ કરણ સમાપ્ત થયે ગ્રંથિભેદ પણ સંપૂર્ણ થાય છે, ત્યાર બાદ ત્રીજું અનિવૃત્તિકરણ પ્રાપ્ત થાય છે.

અર્થ:—તે ઘન રાગદ્વેષ પરિણામરૂપ અંધિને (ભાવઅંધિને) આ જીવે સંસારમાં પહેલાં કેાઇપણ વખતે ભેટી નથી, વળી અભવ્ય જીવ તો આ અંધિ પાસે અનંતી વાર આવે છે (એટલે અનંતી વાર યથાપ્રવૃત્ત કરણ કરે છે, પરંતુ અપૂર્વ કરણ પામી અંધિભેદ કરતો નથી). ॥ ૧૪ ॥ પુનઃ અંધિ પાસે આવેલો ભવ્ય તથા અભવ્ય જીવ સંખ્યાતકાળ^૧ સુધી અંધિ પાસે રહે છે, અથવા અસંખ્ય^૨ કાળ સુધી પણ રહે છે, તેમજ અભવ્ય જીવ અરિહંતાદિકની (તીર્થંકર-ગણધર ઇન્દ્ર-ચક્રવર્તિ વગેરેની) ઋદ્ધિ દેખી “ અહો ધર્મનો આવો પ્રભાવ છે જેથી આવી પૂજા પ્રતિષ્ઠા રાજ્ય ઇન્દ્રત્વાદિ પ્રાપ્ત થાય છે ” એવી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થતાં યથાપ્રવૃત્તરૂપ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય પામી અંધિ પાસે આવી ચારિત્ર લેવાને પણ તત્પર ભૂઈ દ્રવ્ય ચારિત્ર અંગીકાર કરે છે ॥૧૫॥ ત્યાં (અંધિ પાસે આવેલા) એ અભવ્ય જીવને દ્રવ્યથી જ શ્રુત^૩ સામાયિકનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ શેષ ૩ સામાયિકનો (સમ્યક્ત્વ-દેશવિરતિ-સર્વવિરતિ-એ ૩ સામાયિકનો) લાભ મળતો નથી. વળી તે અંધ નજીકથી (એટલે દ્રવ્ય ચારિત્ર પામી જૈની ક્રિયાના બળથી યથાપ્રવૃત્ત કરણના વિશુદ્ધ પરિણામવડે તે અભવ્ય જીવ) નવમા ગ્રેવેયક સુધી પણ જાય છે, પરંતુ મોક્ષ નગરમાં તેનો વાસ થતો નથી (કારણ કે અંધિભેદ થયો નથી) ॥ ૧૬ ॥

૧-૨ અર્થાત્ સંખ્યાત વા અસંખ્યાત કાળ સુધી ૭ કર્મોની દીર્ઘ સ્થિતિ ન બાંધે, તેમજ અપૂર્ણ ૧૦ પૂર્વ સુધી દ્રવ્ય શ્રુતજ્ઞાનનો તથા દ્રવ્ય ચારિત્રનો લાભ પામી અનેક વાર સફળતિ પામે, ત્યાર બાદ ભવ્યજીવ સમ્યક્ત્વ પામે, અને અભવ્ય જીવ કર્મની દીર્ઘ સ્થિતિ બાંધી સંસાર પરિભ્રમણ કરે છે.

૩ અભવ્યને અગિઆર અંગ અને બારમા અંગના ૬ પૂર્વ સુધીનું જ્ઞાન સમ્યક્ત્વ રહિત માત્ર થવાથી દ્રવ્ય શ્રુતસામાયિકનો લાભ મળાય છે.

(અપૂર્વકરણમાં ગ્રંથિ ભેદવાનું સ્વરૂપ)

કોઈક ભવ્ય મહાતમ તેમાં, જેહને ભવનો પારરે ।

નિશિત કુઠાર ધારે જિમ તત્ક્ષણ, ભેદે બલ મનો પારરે ॥ વી૦ ॥ ૧૭ ॥

કરણ અપૂર્વ પરમ વિશુદ્ધે, તિમ તે ગ્રંથિ આચરે ।

ભેદીને અંતરમુહૂર્તમાં, અનિવૃત્તિ કરણે જાય રે ॥ વી૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—ત્યાં જેને ભવનો પાર પામવાનો છે, એટલે મોક્ષમાં જે જવાનો છે તેવો કોઈક ભવ્ય મહાત્મા (ભવ્ય જીવ) નિશિત-તીક્ષ્ણ કુઠારની-કુહાડાની ધાર વડે જેમ કાષ્ટની ગાંઠને-ગ્રંથિને તત્ક્ષણ પોતાના (મનોહર=) શ્રેષ્ઠ બળવડે ભેદે તેમ તે ભવ્ય જીવ ગ્રંથિપાસે આય-આવીને અપૂર્વકરણરૂપી પરમ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય (રૂપ તીક્ષ્ણ કુહાડાની ધાર) વડે અંતર્મુહૂર્ત માત્રમાં તે ભાવગ્રંથિ ભેદીને શીઘ્ર અનિવૃત્તિકરણમાં પ્રવેશ કરે છે એટલે અનિવૃત્તિ નામનું ત્રીજું કરણ પામે છે. ॥ ૧૭ ॥ ૮ ॥

(આનવૃત્તિકરણમાં અંતરકરણ કરવાનો વિધિ)

મિથ્યામોહ તળી સ્થિતિ તેહનું, અંતર્મુહૂર્ત ઇકોરે ।

ઉદયક્ષણ ઉપરે ઓલંઘી, તે સમરથ રુવિવેકો રે ॥ વી૦ ॥ ૧૯ ॥

અનિવૃત્તક ણ વિશેષથી અંતર-મુહૂર્ત કાલ અનૂપોરે ।

અંતરકરણ કરે તિહાં વેદ્ય જે, દલિક અભાવ સરૂપોરે ॥ વી૦ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:—અનિવૃત્તિકરણ કાળના સંખ્યાત ભાગ વ્યતીત થઇ ૧ સંખ્યાતમો ભાગ બાકી રહે ત્યારે તે સમર્થ અને સુવિવેકી જીવ મિથ્યાત્વમોહનીયના (ઉદયક્ષણથી એટલે) ઉદયના બાકી રાખેલા અંતર્મુહૂર્તથી ઉપર ઓલંધીને જે (શેષ અંતઃક્રોઠ ક્રોઠ સાગરોઠ જેટલી) સ્થિતિ છે, તેમાં પ્રારંભમાં અંતર્મુહૂર્ત કાળ જેટલું અનૂપમ-નિરૂપમ-શ્રેષ્ઠ એવું અંતરકરણ અનિવૃત્તિકરણ વિશેષથી (અનિવૃત્તિકરણના અધ્યવસાયથી) કરે. એ અંતરકરણ તે વેદ્યમાન=ઉદયમાં વર્તીતી મિથ્યાત્વ મોહનીયના વેદ્યદલિકાભાવસ્વરૂપ જાણવું.

જિમ વનદવ દર્ગેધન ઝુલ્લર, પામી ઠામ ઓલ્હાય રે ॥

તિમ મિથ્યાવેદન વનદવ સમ, અંતરકરણે થાય રે ॥ વી૦ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—વનમાં બળતો દાવાગ્નિ જેમ બળી ગયેલ કાષ્ટવાણું સ્થાન પામીને તથા ઉપર સ્થાન (વનસ્પતિ રહિત સ્થાન) પામીને પોતાની મેળે સહજે હોલવાઇ-બુઝાઇ જાય છે, તેમ મિથ્યાત્વનો ઉદય વનના દાવાનળ સરખો છે, તે અંતરકરણનું સ્થાન પામીને (એટલે જે સ્થાને અંતરકરણ કર્યું છે, તે સ્થાનમાં પ્રવેશ કરતાં) સ્વતઃ બુઝાઇ જાય છે (એટલે મિથ્યાત્વ નો ઉદય શાન્ત થઇ જાય છે. ॥ ૨૧ ॥

૧ જીવ તે સ્થાને આવે ત્યારે મિથ્યાત્વનાં વેદ્યા યોગ્ય દલિક (કર્મ પ્રદેશો) ત્યાં ન હોય એવું સ્થાન કરવું તે વેદ્યદલિકાભાવસ્વરૂપ અંતરકરણ.

(મિથ્યાત્વની પહેલી અને બીજી સ્થિતિ.)

અંતરકરણ કરે મિથ્યાત્વનો, સ્થિતિ યુગ કહે જિન જ્ઞાનેરે ।

અંતરકરણ થકી સ્થિતિ હેઠી, પહેલી મુદ્દૂર્ત માનેરે ॥ વી૦ ॥ ૨૨ ॥

તેહથી ઉપલી સ્થિતિ બીજી, તિહાં પ્રથમ સ્થિતિ જાણોરે ।

મિથ્યાદાલેકનું વેદન તેહથી, મિથ્યાદ્રષ્ટિ વચાણોરે ॥ વી૦ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:—અંતરકરણ કરવાથી મિથ્યાત્વની બે સ્થિતિ થાય છે, એમ શ્રીજીનેશ્વરે પોતાના જ્ઞાનવડે કહે છે. ત્યાં અંતરકરણથી નીચેની સ્થિતિ તે પ્રથમા સ્થિતિ અંતર્મુદ્દૂર્ત માન-પ્રમાણવાળી છે. ॥ ૨૨ ॥ અને તેથી (અંતરકરણથી) ઉપરની શેષ સર્વ સ્થિતિ (જે દેશોન અંતઃકોઠ કોઠ સાગરોઠ જેટલી છે) તે દ્વિતીયા સ્થિતિ કહેવાય. ત્યાં પ્રથમા સ્થિતિમાં મિથ્યાત્વના દલિકનો (પ્રદેશોનો) વિપાકોદય-ઉદય હોય છે, એમ જાણવું, અને ત્યાં મિથ્યાત્વનો ઉદય હોવાથી પહેલી સ્થિતિમાં વર્તેલો જીવ (અંતર્મુદ્દૂર્ત) મિથ્યાદ્રષ્ટિ કહેવાય છે ॥ ૨૩ ॥

અંતરકરણમાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ.

અંતર્મુદ્દૂર્તે તે સ્થિતિ નાશે, નહિ મિથ્યાદલ વેદોરે ।

અંતરકરણના પ્રથમ સમયે તિહાં, લહે ઉપશમ નિરવેદોરે ॥ વી૦ ૨૪ ॥

પરમાનંદ મગન હોઈ મટ જિમ, જીતી કટક અશેષે ।

ન્યાયવંત હરશે જિમ ગાઢે, ન્યાયધનાગ પેશ્વે ॥ વી૦ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ:—અંતરકરણથી નીચેની જે પ્રથમા સ્થિતિ અંતર્મુદૂર્ત પ્રમાણની અને મિથ્યાત્વના ઉદયવાળી છે, તે પ્રથમા સ્થિતિનો અંતર્મુદૂર્તમાં વિનાશ થયે મિથ્યાત્વના દલિકનું વેદન (=મિથ્યાત્વનો ઉદય) જીવને હોય નહિ, તે કારણથી પ્રથમા સ્થિતિ વિનાશ પામ્યે અંતરકરણમાં પ્રવેશ કરતાં પ્રથમ સમયેજ ત્યાં જીવ સંસારની અલિલાપા રહિત એવું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૨૪ ॥ ત્યાં સુભટ જેમ સર્વ કટક-સૈન્ય જીતીને પરમહર્ષ પામે, અથવા ન્યાયવંત પુરૂષ ન્યાયથી ઉપાર્જન કરેલું ઘણું ધન જોધને-મેળવીને જેમ ગાઢ-અત્યંત હર્ષ પામે, તેમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામેલો જીવ પણ પરમ આનંદરસમાં નિમગ્ન થઈ જાય છે. (આ ગાથામાં ન્યાય શબ્દથી કર્તાએ પોતાનું ન્યાયસાગર નામ સૂચવેલું છે.) ॥૨૫॥

॥ ઢાલ ૩ જી ॥ (પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ)

॥ મારી સહીરે સમાણી ॥ એ દેશી ॥

ગિપરે તુજથી સમકિત ફરસ્યું, જેહથી ભવજલ તરસ્યું રે ॥

ધન્ય ધન્ય તુમ સેવા ॥

एहथी नवांछित फल लेवा, ते करवा मुज हेवा रे ॥ धन्य० ॥ १ ॥

तिहां कोई देशद्विषति तस सरसी, सर्वविरति लहे हरसी रे ॥ ध० ॥

मिच्छा मयण कोद्रवा सरिखुं, उपशम औषध परखुं रे ॥ ध० ॥ २ ॥

અર્થ:—એ પ્રભાણુદે પ્રભુ ! તારા પ્રસાદથી મને સમ્યક્ત્વ સ્પર્શ્યુ-પ્રાપ્ત થયું, કે જે સમ્યક્ત્વથી હવે આ ભવ સમુદ્ર તરીકા હે પ્રભુ ! આપની સેવા ધન્ય છે. (એટલે તમારી સેવા અતિ ઉત્તમ છે), વળી આપની સેવાથી મારું મનોવાંછિત ફળ (મોક્ષસુખ) મેળવવાં મારેજ તે તમારી સેવા કરવાની મને હેવા-ટોવ પડેલી છે. ॥ ૧ ॥ વળી (અનાદિ-કાળથી ભમતાં ભમતાં જીવને જે આ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ થાય છે, તે સર્વથી પ્રથમનું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ગણાય છે.) તે પ્રથમ^૨ ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં કોઈ જીવ તસ સરસી-તે પ્રથમ સમ્યક્ત્વ પામવા સાથેજ દેશાવરતિ ચારિત્ર પામે છે, અથવા કોઈ જીવ હરસી-હર્ષયુક્ત (શુભ અધ્યવસાય યુક્ત) થયો છતો સમકાળે સર્વવિરતિ ચારિત્ર પણ પામે છે. તથા મિથ્યાત્વ તે મદવાળા કોદ્રવા ધાન્ય સરખું છે, અને તે મિથ્યાત્વથી કોદ્રવાનો મદનભાવ (મીઠા) ઉતારવામાં આ પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ઔષધી સરખું છે એમ જાણવું. ॥ ૨ ॥

૧ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ જીવને ૫ વાર પ્રાપ્ત થાય છે, તેમાં આ પ્રથમ ઉપશમસમ્યક્ત્વ ગણાય.

૨ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવા સાથેજ સમકાળે દેશાવરતિ અથવા સર્વવિરતિ ભાવ પ્રાપ્ત થયો તે પ્રથમ ઉપશમસમ્યક્ત્વમાંજ બને છે, પરંતુ બીજી ત્રીજી ચોથી કે પાંચમી વારના ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં નહિ, કારણ કે પ્રાયઃ ચારિત્રપ્રાપ્તિ થયા બાદ ઉપશમશ્રેણી પ્રારંભનારનેજ એ બીજી વારનું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે.

(પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાંત્રિપુંજકરણ)”કર્મત્રિથમતે.

જલવસ્ત્રાદિને દ્રશ્યમે, તુજ આગમ કહે શાંતે રે ધ૦ ॥

મિથ્યાપુંજ કરે ત્રણ શોધી, ઉપશમ કરી શુભ બોધી રે ॥ ધ૦ ॥ ૩ ॥

શુદ્ધ ને અર્ધ વિશુદ્ધ તે બીજો, અવિશુદ્ધે મત રીક્ષો રે ॥ ધ૦ ॥

ઉપત્તિ પડિઓ મન વામે, ક્ષાયોપશમિક પામે રે ॥ ધ૦ ॥ ૪ ॥

મિશ્ર તથા મિથ્યાત્વન ફરસે, કર્મમતી ઇમ હરસે રે ॥ ધ૦ ॥

બીજું ક્ષાયોપશમિક કહિયે, ઉપશમ પરે પળ લહિયે રે ॥ ધ૦ ॥ ૫ ॥

અર્થ:—(હવે મિથ્યાત્વ જે અશુદ્ધ પુંજ છે, તેના ઉપુંજ થાય છે તે કહેવાય છે—) હે પ્રભુ ? શુભ બોધી-શુભ સમ્યક્ત્વ વાળો અથવા શુદ્ધ અધ્યવસાયવાળો છો એ પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વે કરીને જળ ? અને વસ્ત્ર^૨ ઇત્યાદિ દ્રશ્યાંતને

૧-૨ જળ અને વસ્ત્રનું દ્રશ્યાંત આ પ્રમાણે—

જહ વેહ કિંચિ મલિણં, દરસુદં સુદ્ધમંબુ વત્થ ચ

एवं परिणामवसा, करेइ सो दंसणं ति विहं ॥ ૧૨૨૧ ॥ વિશેષા૦ ॥

અનુસારે મિથ્યાત્વ પ્રદેશોના પુંજને (અશુદ્ધપુંજને) શોધીને-શુદ્ધ કરીને ૩ પુંજ કરે છે, એમ તારા સિદ્ધાન્તમાં ખંતપૂર્વક (ઉપકારના પ્રયત્નપૂર્વક) કહેલું છે ॥ ૩ ॥ તે ૩ પુંજમાં એક શુદ્ધપુંજ તથા બીજો અર્ધશુદ્ધ પુંજ, છે, તેમજ ત્રીજો જે અવિશુદ્ધપુંજ છે તે વડે રીઝવાનુ-હર્ષ પામવાનું નથી. (એ પ્રમાણે પ્રથમ ઉપ૦ સમ્યક્ત્વથી ૩ પુંજ બને છે). વળી એ ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડતો જીવ જો “ મન વામે ” એટલે સુંદર મનવાળો (શુભ અધ્યવસાયવાળો) હોય-થાય તો અથવા “ મન વામે ” એટલે ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી વામે-પાછા વળેલા-પતિત મન-અધ્યવસાયવડે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે. ॥ ૪ ॥ તેમજ ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડતો જીવ મધ્યમ અધ્યવસાયે મિશ્રસમ્યક્ત્વ અને અશુદ્ધ અધ્યવસાયે મિથ્યાત્વને પણ સ્પર્શે છે-પામે છે. એ પ્રમાણે ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડીને ત્રણે પુંજનો ઉદય (=મિથ્યાત્વ-મિશ્ર-ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ) “ કર્મમતી ” કર્મચંચળ મતવાળા આચાર્યોજ હર્ષથી કહે છે. (પરંતુ સિદ્ધાન્તવાદી આચાર્યો બીજી રીતે કહે છે તે આગળ કહેવાય છે).

અર્થ:-જેમ કોઈક જળ અને વસ્ત્ર એવું મલિન હોય છે, કે તે શુદ્ધ કરવા છતાં પણ શુદ્ધ થતું નથી, કોઈક જળ તથા વસ્ત્ર એવું હોય છે કે શુદ્ધ કરવાથી અર્ધશુદ્ધ-કિંચિત્ શુદ્ધ થાય છે, અને કોઈક જળ વસ્ત્ર એવું હોય છે કે તેને શુદ્ધ કરવાથી સંપૂર્ણ શુદ્ધ થઈ શકે છે, તેમ જીવ પણ અધ્યવસાયવિશેષથી મિથ્યાત્વમોહનીયના કેટલાક પ્રદેશોને શુદ્ધ કરી શકતો નથી, કેટલાક પ્રદેશોને કંઈક શુદ્ધ (અર્ધશુદ્ધ) કરે છે, અને કેટલાક પ્રદેશોને સંપૂર્ણ શુદ્ધ કરે છે. એ પ્રમાણે જીવ મિથ્યાત્વ મિશ્ર અને સમ્યક્ત્વ એમ ૩ પ્રકારનું દર્શનમોહનીય કર્મ કરે છે.

૩ શુદ્ધ પુંજ એટલે સમ્યક્ત્વ

૪ અર્ધ શુદ્ધ પુંજ એટલે મિશ્ર મોહનીય.

૫ અવિશુદ્ધ પુંજ એટલે મિથ્યાત્વ મોહનીય.

૬ અવિશુદ્ધ પુંજ તો મિથ્યાત્વ છે, માટે હર્ષ પામવાનું નથી, અથવા ત્રણે પુંજ બનાવીને પણ હર્ષ પામવાનું નથી, (પરંતુ ૩ પુંજ ખપાવીને હર્ષ પામવું તે યોગ્ય છે.)

(એ પ્રમાણે પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ કહીને) હવે બીજું ક્ષયોપશમ સમ્યક કહેવાય છે. ત્યાં આ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પણ ઉપશમ સમ્યક્ત્વની રીતે (યથાપ્રવૃત્ત આદિ ૩ કરણ પૂર્વક) પ્રાપ્ત થાય છે.

(અથવા સિદ્ધાન્તના મત પ્રમાણે વિચારીએ તો અહિં બીજો અર્થ એ થાય છે કે) પહેલું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અને બીજું ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ છે તેમાં પહેલા ઉપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ જે રીતે અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિને કહી તે રીતે (૩ કરણ પૂર્વક) ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ પણ અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિને હોય છે. (અર્થાત્ કેમકે અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ પ્રથમ ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે, અને કેમકે અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ પ્રથમ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પણ પામે છે. એ રીતે સિદ્ધાન્તમતે અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિને બંને સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ કહી છે, અને કર્મશ્રેય મતે તો અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિને કેવળ એક ઉપશમ સમ્યક્ત્વની જ પ્રાપ્તિ કહી છે.) ॥ ૫ ॥

(સિદ્ધાન્તમતે ત્રિપુંજકરણ અને સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ)

મિચ્છાંજ કરી ત્રણ નિર્ણે, કોઈ અપૂરવ કરણે રે ॥ ધ૦ ॥

શુદ્ધ પુંજ તિહાં વેદતો જ્ઞાની, જિનવચ્ચામૃત પાની રે ॥ ધ૦ ॥ ૬ ॥

ઉપશમ પામ્યા વિણ તુજ નામે, ક્ષાયોપશમિક પામે રે ॥ ધ૦ ॥

યથાપ્રવૃત્ત કરણ ત્રય ક્રમથી, અંતરકરણે તુજથી રે ॥ ધ૦ ॥ ૭ ॥

જે લહે ઉપશમ ભવજલ તરવા, તસ ત્રણપુંજ ન રૂરવારે ॥ ધ૦ ॥

અલંબન અલહંતી રૂંચલ, જેમ સઠાણ ન મૂકે રે ॥ ધ૦ ॥

મિશ્રપુંજ અણલામી ઉપશમો, તિમ મિથ્યાને ઢૂકે રે ॥ ધ૦ ॥ ૮ ॥

ઉપશમ સમકિતથી તિણ પડિઓ, જઈ મિથ્યાગુણ અડિઓરે ॥ ધ૦ ॥ ૯ ॥

ઈમ સિદ્ધાન્તી નિજમત સ્ખોલે, કલ્પભાષ્ય પણ બોલે રે ॥ ૧૦ ॥

તે ત્રણપુંજનો સંક્રમ ભાણું, જિનવચણે મન રાણુંરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—કોઈ અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ બીજા અપૂર્વકરણમાં મિથ્યાત્વના નિશ્ચય ઉપજ કરીને તેમાંથી શુદ્ધપુંજને (સમ્યક્ત્વ મોહનીયને) વેદતો છતો તે જ્ઞાની જીવવચનરૂપી અમૃતનું પાન કરનારો થાય છે (એટલે ક્ષયોપશમ સમ્યગ્-દ્રષ્ટિ થાય છે.) ॥ ૬ ॥

હું પ્રભુ ! તારા નામના સ્મરણ વડે (સિદ્ધાન્તમતે) ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિના પણ અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ પ્રથમ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે, અને બીજો જે કોઈ અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ ભવ સમુદ્ર તરવા માટે તારા નામના સ્મરણથી અનુક્રમે યથાપ્રવૃત્ત આદિ ઉ કરણ કરી (પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે) અંતરકરણમાં ઉપશમ સમ્યક્ત્વ પામે છે તો તે જીવને (ઉપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિને) ઉપજ કરવાના હોતા નથી, તે કારણથી ધલિકા-યેણ પોતાનો મુખ ભાગ અગ્રે લંબાવીને પણ જેમ આગળ આલંબન ન પામવાથી પોતાના પશ્ચાત્ભાગવાડે આક્રમેલા પ્રથમ સ્થાને પુનઃ આવે છે, તેમ આ ઉપશમ

સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ પણ મિશ્રપુંજ (તથા સમ્યક્ત્વપુંજ) અણુલાભી= નહિ પામીને પુનઃ મિથ્યાત્વને દૂકે છે-પામે છે. તે દારણથી ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડેલો જીવ મિથ્યાત્વગુણમાં જન્મે અડકે છે ॥૯॥ ૮ ॥ ૯ ॥ એ પ્રમાણે સિદ્ધાન્તવાદીઓ પોતાનો મત પ્રગટ કરે છે, અને કલ્પભાષ્યમાં પણ એમજ કહ્યું છે. હવે શ્રી જીનેન્દ્ર વચન ઉપર મન-શ્રદ્ધા રાખીને એ ૩ પુંજનો સંક્રમ કહ્યું છું. ॥ ૧૦ ॥

(૩ પુંજનો સંક્રમ અને સંજ્ઞા)

મિથ્યાદલિકથી પુજલ ચિંચી, સમકિતદ્રષ્ટિ વિચીરે ॥ ધ૦ ॥

સંક્રમાવે સમકિત મીસે, શુદ્ધપરિણામે હીસે રે ॥ ધ૦ ॥ ૧૧ ॥

સમકિતદ્રષ્ટિ મીસ આકર્ષી, સમકિતઃાંહિ હર્ષી રે ॥ ધ૦ ॥

સંક્રમાવે મિથ્યાદ્રષ્ટિ, મિથ્યામાં ગુણપુષ્ટી રે ॥ ધ૦ ॥ ૧૨ ॥

સમકિત પુજલ મિથ્યાગ્રાંહે, પણ મિશ્રે નવિ ચાહે રે ॥ ધ૦ ॥

દિષ્ટા સ્વીણ નહિ છે જેહને, તે ત્રણ પુંજ છે તેહનેરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૩ ॥

‘મઞ્છા સ્ત્રીણ થયે દોય પુંજી, મીસ સ્ત્રીએ એક પુંજી રે ॥ ધ૦ ॥

ક્ષાયિક સમકિત પુજ્જલનારો, જિન આગમ હમ ભાષે રે ॥ ધ૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—શુભ પરિણામ વડે હર્ષવંત એવો સમકિત દ્રષ્ટિશુભ વિચી=વિવેકવાળો થયો છો. મિથ્યાત્વ મોહનીયના પ્રદેશો-પુદ્ગલો ખેંચીને સમ્યક્ત્વમાં અને મિશ્રમાં સંક્રમભાવે છે-પ્રદેશે છે (અર્થાત્ સમ્યક્ત્વરૂપે અને મિશ્રરૂપે પરિણુભાવે છે) ॥ ૧૧ ॥ પુનઃ એજ સમ્યક્દ્રષ્ટિ શુભ મિશ્રમોહનીયનાં પુદ્ગલો આકર્ષીને-ખેંચીને હર્ષવાળો થયો છો. સમ્યક્ત્વમોહનીયમાં સંક્રમભાવે છે (એટલે સમ્યક્ત્વમોહનીય રૂપે પરિણુભાવે છે), અને મિથ્યાદ્રષ્ટિ શુભ (સમ્યક્ત્વનાં અને મિશ્રનાં

૧ ઉપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ અને ક્ષયોપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ શુભ (દર્શન મોહનીયનો સંક્રમ કરે છે,) પરંતુ મિશ્ર સમ્યગ્દ્રષ્ટિ અને સાર્વાદન સમ્યગ્દ્રષ્ટિ નહિ (દર્શન મોહનીયનો સંક્રમ કરી શકે નહિ). તથા ઉદયવતી દ્રષ્ટિનો સંક્રમ પણ થાય નહિ, એટલે મિથ્યાદ્રષ્ટિ શુભ મિથ્યાત્વનો, મિશ્રદ્રષ્ટિ મિશ્રનો, અને ક્ષયોપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ સમ્યક્ત્વનો સંક્રમ કરે નહિ.

૨ સંક્રમભાવનાનો ક્રમ આ પ્રમાણે છે કે ઉપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ શુભ ઉપશમ સમ્યક્ત્વના પ્રથમ સમયે સમ્યક્ત્વમાં અદ્ય, અને મિશ્રમાં અસંખ્યગુણ સંક્રમભાવે છે. બીજે સમયે સમ્યક્ત્વમાં તેથી (મિશ્રમાં સંક્રાન્ત થયેલ પ્રથમ સમયના પુદ્ગલોથી) અસંખ્ય ગુણ, અને મિશ્રમાં તેથી પણ (એટલે દ્વિતીય સમયે સમ્યક્ત્વમાં સંક્રમેલા પુદ્ગલોથી પણ) અસંખ્ય ગુણ સંક્રમ કરે છે. એ પરિપાટીએ અંતર્મુન્સુધી ગુણ સંક્રમ પ્રવર્તીને ત્યાર બાદ ક્રમ પલટાઈને વિધ્યાત સંક્રમનો ક્રમ પ્રવર્તે છે. તથા ક્ષયોપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ શુભને તો દર્શનમોહનીયનો પ્રાયઃ વિધ્યાત સંક્રમ વિશેષતઃ પ્રવર્તે છે.

પુદ્ગલો આકર્ષીને) મિથ્યાત્વમાં સંક્રમાવે છે, જેથી મિથ્યાત્વ ગુણની પુષ્ટી થાય છે (એટલે મિથ્યાત્વના પુદ્ગલો વૃદ્ધિ પામે છે.) ॥ ૧૨ ॥ વળી તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ સમ્યક્ત્વનાં પુદ્ગલોને મિથ્યાત્વમાંજ સંક્રમાવે છે, પરંતુ મિશ્રને વિષે સંક્રમાવાનું આહુતો-ઘચ્છતો-કરતો નથી ॥ इति संक्रमः ॥ (હવે ત્રણ પુંજની સત્તાના વિકલ્પ-ભેદ કહેવાય છે તે આ પ્રમાણે—) સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવે જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વનો-મિથ્યાત્વપુંજનો ક્ષય-વિનાશ કર્યો નથી ત્યાં સુધી તેને ૩ પુંજની સત્તા હોય છે. ॥ ૧૩ ॥ અને મિથ્યાત્વ ક્ષય પામે ત્યારે ૨ પુંજની સત્તા, અને મિશ્ર આહુતીયનો ક્ષય થયે ૧ પુંજ^૧ નીજ સત્તા હોય છે, અને જ્યારે સમ્યક્ત્વપુદ્ગલોનો પણ નાશ થાય (એટલે સમ્યક્ત્વપુંજનો ક્ષય થાય) ત્યારે જીવને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થાય છે, એ પ્રમાણે શ્રીજીનેશ્વરોના સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે. ॥ ૧૪ ॥

૧ एकपुंजी द्विपुंजी वा, त्रिपुंजा वाऽननुक्रमात्

दर्शन्युभयवैश्रव, मध्याद्रष्टिश्च कीर्तितः ॥ १ ॥

यत्त्रિपुंजी ससम्यक्त्वमेवं भुंक्ते विपाकतः

द्वિपुंज्यपि च मिश्राख्यमेक पुंज्यपि चेतरेत् ॥ २ ॥

અર્થ:—અનનુક્રમથી (ઉલટા ક્રમથી) જે ત્રિપુંજ (ત્રીજા પુંજના ઉદયવાળો) છે તે સમ્યગ્દર્શની છે, દ્વિપુંજ (સમ્યક્પુંજ રહિત ૨ પુંજમાં મિશ્રના ઉદયવાળો) મિશ્રદ્રષ્ટિ છે, અને ૧ પુંજના ઉદયવાળો નિશ્ચય મિથ્યાદ્રષ્ટિ કહેલો છે. ॥ ૧ ॥ એ પ્રમાણે જે ત્રિપુંજ છે તે વિપાકથી સમ્યક્ત્વને ભોગવે છે, ૨ પુંજવાળો મિશ્રને અનુભવે છે, અને ૧ પુંજની સત્તાવાળો મિથ્યાત્વને અનુભવે છે. ॥ ૨ ॥ (વિશેષાં ગાથા પરદ ની વ્રત્તિમાંથી.)

શોધિત મયણ કોદ્રવા થાને, સમકિત પુદ્ગલ માનેરે
તેહને વિરુદ્ધ તૈલગદિત્ત પાસે, શુદ્ધપણું તસ નાસેરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૫ ॥

તિમજ કુશાસ્ર કુતીર્થ કુસંગે, તસ કિરિયા મનરંગેરે ॥ ધ૦ ॥

મિથ્યામિશ્રિત રાગાદિત્ત જાયે, તતક્ષણ મિથ્યા થાયેરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—સમ્યક્ત્વનાં (સમ્યં મોહનીયનાં) પુદ્ગલ શુદ્ધ કરેલા મીણાવાળા (એટલે મીણારહિત કરેલા) કોદ્રવાને સ્થાને માનેલાં છે. (એટલે મીણારહિત કોદ્રવ સરખાં છે), તે શુદ્ધ થયેલ કોદ્રવાની શુદ્ધતા જેમ વિરુદ્ધ તેલ વિગેરેના પાસથી નાશ પામે છે, ॥ ૧૫ ॥ તેમ અન્યદર્શનનાં હિંસાદિ મિશ્રિત કુશાસ્ર, મિથ્યાદ્રષ્ટિનો કુસંગ, અને તે મિથ્યાત્વની ક્રિયાઓમાં મનનો રંગ-હુર્ષ દત્યાદિ વડે આત્મામાં મિથ્યાત્વની મિશ્રતા થતાં સમ્યક્ત્વ ગુણ બંધ છે—નાશ પામે છે. અને તત્કાલ મિથ્યા દ્રષ્ટિપણું પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૬ ॥

૧ એ બે ગાથાઓમાં ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વથી પડવાનું કારણ કહ્યું છે, અને ઉપશમ સમ્યક્ત્વથી પડવાનું કારણ તો અનંતાનુબંધિનો ઉદય અથવા ઉપશમ સમ્યંના અન્તર્ભૂં કાળની સમાપ્તિ છે.

(સમ્યક્ત્વથી પડીને પુનઃ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરવાનો વિધિ)

સમકિતથી પડિઓ જો પાહું, વલી સમકિત લહે આહુંરે ॥ ધ૦ ॥

તે ત્રણ પુંજ કરે તિહાં ફેરી, મિચ્છ અપૂર્વે વેરીરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૭ ॥

*.....

અનિવૃત્તિ કરણ બલે તે રસિઓ, સમકિત પુંજે વસિઓરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—વળી સમ્યક્ત્વથી પડેલો જે જીવ પાહું-પુનઃ ફેરી આહું-ઐષ્ટ સમ્યક્ત્વ-ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ તો પહેલું-
યથાપ્રવૃત્ત કરણ કરીને બીજા અપૂર્વકરણમાં મિચ્છ-મિથ્યાત્વને વેરી-વિખેરી ૩ પુંજ ફેરીથી રચે છે ॥ ૧૭ ॥.....

.....તથા શુભ અધ્યવસાયવડે રસિક-મનોહર એવો તે જીવ ત્રીજા અનિવૃત્તિકરણના બળવડે સમ્યક્ત્વપુંજને વિષે વસેલો
રહેલો હોય છે, (એટલે તે જીવને ત્રીજા અનિવૃત્તિકરણના બળથી સમ્યક્ત્વપુંજનો ઉદય થતાં ક્ષયોપશમ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ થાય છે.
(વિરતિની પ્રાપ્તિ માટે ૨ કરણ અને પરિણામની હાનિ વૃદ્ધિ)

સમકિત પરિ જિહાં વિરતિને પાવે, આદ્ય કરણ બે આવેરે ॥ ધ૦ ॥

કરણ અપૂર્વ કાલને આગે, વિરતિ લહી તિહા જાગેરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૯ ॥

* અહિં ગાથાનું ઉત્તરાર્ધ ત્રેકું હોય તેમ સંભવે છે, જાપેલી પ્રતમાં આ સ્થાને ગાથાનો અંક નથી, તેમ ત્રુટી પણ દર્શાવી નથી.

अंतर्मुहूर्त्तमां तस लाधे, निज परिणामे बाधेरे ॥ ध० ॥

उंचे नियम नहिं तिहां कोइ, वृद्धि हाणी सम होइरे ॥ ध० ॥ २० ॥

अर्थः—सम्यक्त्व(नी पैठे अथवा) पाभ्याभाद एव जयां देशविरति अथवा सर्वविरति पाभवा तत्पर थायछे तो सम्यक्-
त्वगुणस्थाने पहुँचा २ करण (यथाप्र० अने अपूर्व) आवेछे—प्राप्ति थायछे. त्या भीज अपूर्वकरणना काणनी आगण (अटले
अपूर्व करणना अंतर्मु० काण व्यतीत थाय त्याभाद) तत्काण ते एव विरति पाभीने जगृत थाय छे. (अटले छिताछित
करणनी लान आव छे.) ॥ १८ ॥ ते एवने २ करणवडे देशविरति वा सर्वविरति अन्तर्मु० मात्रमां प्राप्ति थाय छे, अने ते
विरति प्राप्ति थया भाद विरतिना प्रथम समयथी अन्तर्मु०काण मुद्दी ते एव पोताना शुभ परिणाममां अवश्य वधतो ज
रहे छे, अने “ उंचे ” अटले तेथी उर्ध्व-आगण (अटले वृद्धि परिणामवाणु प्रथम अन्तर्मु० व्यतीत थया भाद) परि-
णामनी वृद्धिना केवळ नियम त्यां रहितो नथी, जेथी केवले वृद्धि परिणाम तो केवले हीन परिणाम तो केवले समपरि-
णाम पणु होय छे. (ज्योत्स्ना कर्मप्रकृतिमां उपशमना करणनी २८ मी गाथानी वृत्तिः) ॥ २० ॥
(विरतिथी पडीने पुनः विरति पाभवानो विधि)

अनाभोग परिणामनी हाणे, गइ विरति नवि जाणरे ॥ ध० ॥

अकृतकरण थको ते प्राणी, फिरी लहे विरति सुहाणीरे ॥ ध० ॥ २१ ॥

आभोगे जे विरतिथी खसिया, तिमज मिथ्यागुणे वसियारे ॥ ध० ॥

અંતર્હૂત્તમાં લહે આછી, જઘન્યથકી ફિરી પાછીરે ॥ ધ૦ ॥ ૨૨ ॥

ઉત્કર્ષે બહુ કાલે ભાચી, આદ્ય કરણ છે (બે) સાચીરે ॥ ધ૦ ॥

ઈણિપરે કર્મપ્રકૃતિવૃત્તિ માંહે, તિહાં જોજ્યો ઉચ્છાંહેરે ॥ ધ૦ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ:—અનાભોગથી પરિણામની હાનિવડે જે જીવ “વિરતિ ગત” એમ જાણતો નથી (એટલે અનાભોગથી—ઉપયોગ રહિતપણે પતિત થયેલા જે જીવ) તે જીવ સુખ કરનારી એવી વિરતિને ફરીથી પામે તો અકૃતકરણ છતોજ (એટલે યથાપ્રવૃત્તાદિ ૨ કરણ કર્યા વિનાજ) પામે ॥ ૨૧ ॥ અને જે જીવો આભોગથી (એટલે ઉપયોગ પૂર્વક—બુદ્ધિ-પૂર્વક) વિરતિથી ખસી ગયા હોય (પતિત થયા હોય) તેમજ વિરતિથી પતિત થઈ મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાને પણ જઈ વસ્યા હોય (એટલે મિથ્યાત્વ પામ્યા હોય) તો તેવા જીવો ૨ કરણ* કરાનેજ જઘન્યથી અન્તર્હૂત્તમાં (અન્તર્હૂત્તને આંતરે) ફરી પાછી (પુનઃ) “આછી” ઉત્તમ વિરતિ પામે છે ॥ ૨૨ ॥ અને ઉત્કૃષ્ટથી તો ઘણા કાળને આંતરે (અનંતા કાળે) વિરતિ પામવી કહીછે, અને તે આખતમાં આદ્યકરણ સાક્ષીભૂત (થાય)છે. એ પ્રમાણે અધિકાર શ્રી કર્મપ્રકૃતિની વૃત્તિમાં કહ્યો છે, ત્યાં તે અધિકાર ઉત્સાહથી બોલ્યો. ॥ ૨૩ ॥

* અનાભોગથી પતિત જીવો ૨ કરણ કર્યા વિના પુનઃ વિરતિ પામે એમ કહ્યું છે અને આભોગથી પતિત થયેલા જીવો ૨ કરણ કરીને જ વિરતિભાવ પામે એ તાત્પર્ય છે.

૧ ગાથામાં “આદ્ય કરણ છે સાખી રે” એનો સ્પષ્ટ અર્થ સમજાતો નથી. પરંતુ “આદ્ય કરણ એ સાખી રે” એવું પદ હોય તો ત્રુટનો અર્થ અંપૂર્ણ થતાં સ્પષ્ટ સમજી શકાય કે આભોગથી પડીને પુનઃ વિરતિ પામે તો પાંદડાં ૨ કરણ પુનઃ સાક્ષીભૂત (પ્રગટ) થાય છે.

(अपतित तथा पतित सम्यग्द्रष्टिनी गति)

कोइ विराधित समकित फेरी, जे लहे मिथ्या वेरीरे ॥ ध० ॥

छट्टी नरक लगे ते जाये, समयमते कहेवायरे ॥ ध० ॥ २४ ॥

आउबंध विना उच्छाहे, फिरि समकित अवगाहेरे ॥ ध० ॥

वैमानिक विण आउ न बांधे, कर्ममती मत सांधेरे ॥ ध० ॥ २५ ॥

समकित पतित कहे मत बांधे, उत्कृष्टी स्थिति बांधेरे ॥ ध० ॥

भिन्नग्रंथिने आगमज्ञाने, स्थिति उत्कर्ष न मानेरे ॥ ध० ॥ २६ ॥

इणिपरे भेद मतांतर जाणे, पण संदेह न आणेरे ॥ ध० ॥

निःशंकित तुज वयण आराधे, न्याये तस गुण वाधेरे ॥ ध० ॥ २७ ॥

अर्थः— कोइ एव मिथ्यात्वने वेरी—विपेरी देरी—वणी विराधनावाणुं सम्यक्त्व पावे अट्टे ले सम्यक्त्व पाभीने तेनी विराधना करे तो तेवो (क्षयोपशम सम्यग्द्रष्टि एव) छट्टी नरक सुधी (ते विराधित क्षयोप० सम्यक्त्व संहित) उत्पन्न थाय छे, अथ “ समयमतमां ”—सिद्धान्तमते कहेवाय छे ॥ २४ ॥

ફિરિ—વળી ઉત્સાહથી આયુષ્ય ખાંધ્યા વિના સમ્યક્ત્વ અવગાહે—પામે, તો તે અખદ્વાયુ સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ સમ્યક્ત્વ માં વર્તીતો છતો વૈમાનિક સિવાય શેષ આયુષ્ય ન ખાંધે એમ કર્મમતી—કર્મત્રયના મતવાળા આચાર્યો પોતાનો મત—અભિપ્રાય સાંધે છે—કહે છે ॥ ૨૫ ॥

કોઈ (એટલે સિદ્ધાન્તી) કહે છે કે સમ્યક્ત્વથી પતિત થયેલા જીવો ઉત્કૃષ્ટ કર્મસ્થિતિ ખાંધતા નથી, અને કોઈ (એટલે કર્મત્રય વાળા) કહે છે કે ખાંધે છે, વળી સિદ્ધાન્તમાં તો અંથિભેદ કરેલ જીવને પણ કર્મના ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિખંધ માન્યો નથી ॥ ૨૬ ॥ એ પ્રમાણે સિદ્ધાન્તના અને કર્મત્રયના વચનભેદને—અભિપ્રાયભેદને મતાન્તર રૂપે જાણે, પરંતુ આ સત્ય હશે ? કે અસત્ય હશે ? એવો સંદેહ ન આણે, એવો જીવજ નિઃશંકપણે—શંકા રહિત થયો છતો હે પ્રભુ ? ત્યારા વચનનું આરાધન કરે છે, અને તેવા ન્યાયવડે તે જીવનો આત્મગુણ વૃદ્ધિ પામે છે ॥ (આ ગાથામાં ન્યાયે એ પદથી કર્તાએ પોતાનું ન્યાયસાગર નામ સૂચવ્યું છે) ॥ ૨૭ ॥

ઢાલ ૪ થી (૫ પ્રકારના સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

॥ વિનય વહો સુખકાર—એ દેશી ॥

દર્શનમોહ વિનાશથીજી, જે નિર્મલ ગુણઠાણ
તે સમકિત ઓધે કહ્યુંજી, તે ભવિયણ હિત આણરે

॥ जिनजी तुज आणाइयुं रंग ॥

मुज न गमे मिथ्या संगरे ॥ जिनजी० ॥ १ ॥

अर्थः—दर्शनमोहनीय (ब्रह्म) कर्मना विनाशथी (अस्तित्वे उदयना अथवा सत्ताना अस्मावथी) जे निर्मल गुण-
स्थान प्राप्त थाय ते गुणस्थानने अथवा गुणने ओघथी—सामान्यथी सम्यक्त्व गुणस्थान अथवा सम्यक्त्व गुण कहे छे,
तेवो सम्यक्त्वगुण अवियलुना—अव्ययना हितने—कल्याणने आणु—आणुनार—आपनार छे. ॥ हे छनेधर ! भने तारी आ-
शानेन रंग लाग्यो छे, अने तेथी भने भील मिथ्याद्रष्टि देवादेकना संग गमतो—आनंद आपतो नथी ॥ १ ॥

(उपशम—क्षयोपशम—क्षायिक सम्यक्त्वना अर्थ)

मिच्छादरिसण मोहनीजी, उपशमी उपशम जाण

धुर ग्रंथिभेदे कह्युंजी, उपशमश्रेणि प्रमाणरे ॥ जि० ॥ २ ॥

नाश उदीरण मिच्छनोजी, अनुदीरण शम ठाम

क्षय उपशमथी उपजेजी, क्षायोपशमिक नामरे ॥ जि० ॥ ३ ॥

त्रिविध मोह विनाशथीजी, त्रीजुं क्षायिक नाम

ક્ષપકશ્રેણિ ચઢતાં હુએજી, જેહથી શિવપુર ઠામરે ॥ જિ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ—મિથ્યાત્વ મોહનીય નામનું જે દર્શનમોહનીય કર્મ (અથવા ત્રણે પ્રકારનું દર્શનમોહનીય કર્મ) ઉપ-
શમી=ઉપશાન્ત થાય ત્યારે તે ઉપશમ સમ્યક્ત્વ કહેવાય. તેની પ્રાપ્તિ પ્રથમ અંધિભેદ થતી વખતે કહી છે, તેમજ ઉપશમ
શ્રેણિમાં પણ ઉપ૦ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. ॥ ૨ ॥ તથા “ઉદ્દીરણ મિચ્છનો” એટલે ઉદય આવેલા અથવા ઉદયમાં આવતા
મિથ્યાત્વનો નાશ તે ક્ષય, અને “અનુદ્દીરણ” એટલે ઉદય નહિ આવેલા અથવા નહિ આવતા મિથ્યાત્વનો શમ=ઉપશમ રૂપ
ઠામ—ભાવ તે ક્ષય અને ઉપશમ એ બે પ્રકારના મિશ્ર ભાવથી ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ નામ ઉપજે છે—થાય છે ॥ ૩ ॥ તથા
ત્રણે પ્રકારના દર્શનમોહનીયના વિનાશથી—ક્ષયથી ત્રીણું ક્ષાયિક નામનું સમ્યક્ત્વ છે, કે જે ક્ષપકશ્રેણિ ચઢતા જવને હોય
છે, અને જેનાથી શિવપુર—મોક્ષનું ઠામ—સ્થાન પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૪ ॥

(ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં તફાવત કહે છે)

વિપાક પ્રદેશે વેદવુંજી, દ્વિવિધ ઉદય વિષ્કંભ

ઉપશમ તું તેહને કહેજી, આગમમાં સ્થિર સ્થંમરે ॥ જિ૦ ॥ ૫ ॥

નાશ વિપાકોદય થકીજી, વેદક તેહનુંરે નામ

ઉપશમિ તે નવિ સંભવેજી, ક્ષાયોપશમિક ઠામરે ॥ જિ૦ ॥ ૬ ॥

મિચ્છાપુજ્જલ વેદવાંજી, શુદ્ધ અશુદ્ધ તિહા દોય

વિપાક પ્રદેશોદય થકીજી, અનુક્રમે વમજી જોયરે ॥ જિ૦ ॥ ૭ ॥

અર્થ:—દર્શન મોહનીય કર્મને વિપાકથી વેદવું તે વિપાકોદય, અથવા રસોદય, અને પ્રદેશથી (રસ રહિત) વેદવું તે પ્રદેશોદય, એમ બન્ને પ્રકારના ઉદયનો જે સમ્યક્ત્વમાં વિષ્કંભ—અટકાવ—અભાવ હોય તેવા સમ્યક્ત્વને હે જીનેશ્વર ! તું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ કહે છે, અને તેથી આગમમાં તારું વચન સ્થિર સ્તાંભ સરખું દ્રઢવિધાસ—શ્રદ્ધાવાળુ થાય છે. અથવા આ ગમમાં એ ઉપશમ સમ્યક્ત્વને પણ સ્થિર સ્તાંભ સરખો દ્રઢ શ્રદ્ધાવળું કહ્યું છે. ॥ ૫ ॥

તથા મિથ્યાત્વનો વિપાકોદયથી નાશ—ક્ષય થવો, અને તેહતું—મિથ્યાત્વનુંજ પ્રદેશોદય રૂપે વેદવું તેનું વેદક એટલે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ નામછે, અને તેનું ક્ષયોપશમ સ્થાન (તેવો ક્ષયોપશમરૂપ ભાવ) ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં સંભવતો નથી એ પ્રમાણે ઉપશમ અને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં જે તફાવત પડ્યો તે સ્પષ્ટ દર્શાવેછે કે—મિથ્યાત્વનાં શુદ્ધ અને અશુદ્ધ એ બે પ્રકારનાં પુદ્ગલોને વિપાકોદયથી અને પ્રદેશોદયથી વેદવાનો અનુક્રમ સમજી જોવો. (કે જેથી ઉપશમ અને ક્ષયોપશમમાં સ્પષ્ટ તફાવત દેખાશે) તે આ પ્રમાણે—ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં મિથ્યાત્વનો વિપાકોદય અને પ્રદેશોદય એ બન્નેનો અભાવ છે, ત્યારે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વમાં મિથ્યાત્વનાં શુદ્ધ પુદ્ગલ (એટલે સમ્યક્ત્વ મોહનીય) વિપાકોદયથી વેદાય છે, અને અશુદ્ધ પુદ્ગલો (એટલે મિથ્યાત્વ મોહનીય) પ્રદેશોદયથી (એટલે સમ્યક્ત્વરૂપ શુદ્ધ પુંજપણે) વેદાય છે ॥ ૭ ॥

(વેદક સમ્યક્ત્વ અને સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

૩ જાચડ દુગ મિચ્છા તણાંજી, પુંજ વપાવીરે હોય

શુદ્ધ પુંજ સ્વપતાં તિહાંજી, અંતિમ પુજલ હોયરે ॥ જિ૦ ॥ ૮ ॥

તસ વેદન તેહને કહ્યુંજી, વેદક ચોથુંરે નામ

ઉપશમ વમતાં પાંચુંજી, સાસ્વાદન ગુણધામરે ॥ જિ૦ ૧ ॥

અર્થ:—ચઉ—ચાર અણુ—અનંતાનુબંધિ કૃપાય અને દુગ—મિથ્યાત્વ પુંજ તથા મિશ્રપુંજ રૂપ એ મિથ્યા તણા—મિથ્યાત્વના પુંજને અપાવી (ક્ષય કરી) ને જ્યારે શુદ્ધ પુંજ (સમ્યક્ત્વ મોહનીય) અપતાં અપતાં છેલ્લા સમયના પુદ્ગલો બાકી રહે, ॥ ૮ ॥ ત્યારે તે છેલ્લા સમયના સમ્યક્ત્વ પુદ્ગલોનું જે વેદન—ઉદય તે (અર્થાત્ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો છેલ્લો ક્ષય સમય તે) વેદક નામનું ચોથું સમ્યક્ત્વ કહ્યું છે. તથા ઉપશમ સમ્યક્ત્વ વમતાં (એટલે ઉપ૦ સમ્ય૦ થી પડતાં) ગુણના સ્થાનરૂપ (એટલે બીજા ગુણસ્થાન રૂપ) સાસ્વાદન નામનું પાંચમું સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૯ ॥

(પાંચે પ્રકારના સમ્યક્ત્વનો કાળ.)

અંતર્મુદ્ધર્ત ગકનીજી, ઉપશમ સ્થિતિ ઉવેસ

ઉત્કર્ષે ષટ આવલીજી, જઘન્ય સમય હુવે શેષરે ॥ જિ૦ ॥ ૧૦ ॥

અશુદ્ધ પુંજ જાવાતણીજી, ઇચ્છાગ તિહાં તાસ

અળકસાય ઉદયે હુણ્જી, જેહથી ઉપશમ નાસરે ॥જિ૦॥ ૧૧ ॥

ઉપશમથી પડતાં થકાંજી, ન ગયો મિચ્છારે જાવ

તાવત્ સાસ્વાદન કહ્યુંજી, ઉપશમસ્વાદ સુહાવરે ॥જિ૦॥ ૧૨॥

અંતર્મુહૂર્ત્ત કાઠનીજી, ઉપશમ સ્થિતિ ગુણઘાણ

સાસ્વાદન ષટ આવલીજી, વેદક સમય પ્રમાણરે ॥જિ૦॥ ૧૩ ॥

સ્થિતિ સાગર તેત્રીસનીજી, સાધિક ક્ષાયિક જાણ

વમણી સ્થિતિ એહથી કહીજી, ક્ષયોપશમે એક ઠાણરે ॥જિ૦॥ ૧૪॥

અર્થ:—ઉપશમ સમ્યક્ત્વની જે એક અન્તર્મુહૂર્ત્ત સ્થિતિ કહી છે, તે અન્તર્મુહૂર્ત્તમાં ઉત્કૃષ્ટથી ૬ આવલિકા શેષ-આકી રહે અને જઘન્યથી ૧ સમય શેષ રહે ॥ ૧૦ ॥ ત્યારે જીવ અશુદ્ધપુંજ ભણી (મિથ્યાત્વે) જવાની ઇચ્છા કરે (એટલે મિથ્યાત્વે જવા તત્પર થાય) તો ત્યાં (ઉપશમ સમ્યક્ત્વમાં) તે જીવને અનંતાનુભંધિ કષાયનો ઉદય પ્રગટ થાય છે, કે જેના ઉદયથી પ્રાપ્ત થયેલા ઉપશમ સમ્યક્ત્વનો નાશ થાય છે ॥ ૧૧ ॥ પરંતુ તે ઉપર સમ્યક્ત્વથી પડતાં પડતાં હુજી જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વે ન ગયો (ન પહોંચ્યો) હોય ત્યાં સુધી તે જીવને ઉપશમ સમ્યક્ત્વના આસ્વાદ સરખા સુખ-

વાળું અથવા સ્વભાવવાળું હોવાથી તે સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ કહ્યું છે ॥ ૧૨ ॥ એ પ્રમાણે ગુણોની ખાણરૂપ ઉપશમ સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટથી ૧ અન્તર્મુઠ કાળની છે. સાસ્વાદનની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૬ આવલિકા છે, અને વેદક સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ (૮-૯ મી ગાથાના અર્થમાં કહ્યા પ્રમાણે) જઘન્ય વા ઉત્કૃષ્ટથી પણ ૧ સમય પ્રમાણની છે ॥ ૧૩ ॥ તથા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કંઈક અધિક+ ૩૩ સાગરોપમ જેટલી, તથા ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વની એકઠાણ સ્થિતિ (અખંડ સ્થિતિ) તે ક્ષાયિકથી બમણી એટલે કંઈક અધિક ૬૬ સાગરોપમ જેટલી કહી છે: (અને ખંડિત^૧ સ્થિતિ એ છાસઃ એટલે ૧૩૨ સાગરોપમ પ્રમાણ કહી છે) ॥ ૧૪ ॥

+ મનુષ્યના ભવમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત કરી ચારિત્ર લક્ષ અનુત્તર વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમના આયુષ્યે ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી અવી પુનઃ મનુષ્યભવમાં આવી મોક્ષે જાય, તેથી દેશોન ૨ પવકોડ વર્ષ એ મનુષ્ય ભવના અને ૩૩ સાગરોપમ દેવના મળી દેશોન ૨ પૂર્વકોડ વર્ષા ધિક ૩૩ સાગરોપમ જેટલો ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનો કાળ જાણવો. ક્ષાયિક સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ વિશેષતઃ ત્રીજો ભવેજ મોક્ષ પામે તે આશ્રયિ એ કાળ કહ્યો છે, અન્યથા કવચિત્ કૃશ્યુ-શ્રી દુષ્પસહસ્રરિ ઇત્યાદિ કોષ્ઠ જીવ ૪-૫ ભવે પણ મોક્ષે જાય, પરન્તુ તે અતિ અદ્ય હોવાથી અવિવક્ષિત છે. પુનઃ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વનો એ કાળ ભવસ્થ પ્રાણી આશ્રયી કહ્યો છે, પરન્તુ વાસ્તવિક રીતે તો ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ સાદિ અનન્ત છે.

૧ મનુષ્ય ભવમાં ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પામી ચારિત્ર ગ્રહણ કરી વિજ્યાદિ અનુત્તર વિમાનમાંના કોષ્ઠ પણ વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમ જેટલા ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સંપ્તિ એ વાર દેવપણે ઉત્પન્ન થાય, તો મનુષ્યના ભવમાં અધિક ૬૬ સાગરોપમ જેટલો ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો સતત-અખંડ કાળ છે, અને તે સાધિક ૬૬ સાગરોઠ મંપર્ણ થયા બાદ વચ્ચે અતર્મુદ્ધર્ત માત્ર મિત્ર સમ્યક્ત્વ પામીને પુનઃ ક્ષયોપમ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય તોપણ પૂર્વોક્ત પદ્ધતિએ બીજા સાધિક ૬૬ સાગરોપમ સુધી તે ક્ષયોપમ સમ્યક્ત્વ ટકે છે, એ પ્રમાણે એ છાસઃ સાગરો-

(ભવચક્રમાં કયું સમ્યક્ત્વ કેટલીવાર પ્રાપ્ત થાય ?)

ઉપશમ સાસ્વાદન કહ્યુંજી, આમ્ભ વેલારે પંચ
વેદક એક વેલા હુવેજી, તિમહિજ ક્ષાયિક સંચરે ॥ જિં ॥ ૧૫ ॥
વાર અસંખ્ય ઉત્કર્ષથીજી, ક્ષાયોપશમિક હોય
હવે તસ ગુણઠાણાં કહ્યુંજી, સાંભલજો સદ્દુ કોયરે ॥ જિં ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—ઉપશમ અને સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ “ આભવ ” ભવસુધીમાં એટલે સંપૂર્ણ ભવચક્રમાં ૫ + વાર પ્રાપ્ત થાય છે, વેદક સમ્યક્ત્વ ૧ વાર પ્રાપ્ત થાય છે, તેમજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પણ ૧ વાર પ્રાપ્ત થાય છે, એમ જાણવું. ॥ ૧૫ ॥ તથા ક્ષયો-પશમ સમ્યક્ત્વ ઉત્કર્ષથી અસંખ્યવાર પ્રાપ્ત થાય છે. હવે એ સમ્યક્ત્વમાં ગુણસ્થાનો કહ્યું છે તે સર્વ કોઈ-સર્વજનો સાંભળો.

(સમ્યક્ત્વમાં ગુણસ્થાન પ્રાપ્તિ)

ઉપશમ અડ ગુણઠાણમાંજી, અવિરત ગુણપદ રેલ

પમ એટલે ૧૩૨ સાગરોપમ જેટલો કાળ ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વનો કહ્યો તે મિત્ર સમ્યક્ત્વ અંતરિત કાળ જાણવો. સારગ્રાહ તે જીવ અવશ્ય મિથ્યાત્વ પામે અથવા તે ક્ષપકત્રેણિ કરી મોક્ષે જાય.

+ એ ૫ વારમાં પહેલીવારનું ઉપશમ સમ્યક્ત્વ અથવા સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ અનાદિ મિથ્યાદ્રષ્ટિને હોય, અને ખીજાં ૪ વારનાં ઉપશમ તથા સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ વિશેષતઃ ઉપશમત્રેણિવંત જીવને હોય. ત્યાં ત્રેણિપ્રારંભકને ઉપશમ અને ત્રેણિથી પડતાને સાસ્વાદન હોય.

ક્ષાયિક ગુણઠાણે સવેજી, આદિમ ત્રણ વિણ શેષરે ॥ જિ૦ ॥ ૧૭ ॥

અવિરત રુણઠાણા થકીજી, જાવ સત્તમ રુણઠાણ

એક વેદક બીજું ઇહાંજી, ક્ષાયોપશમિક જાણરે ॥ જિ૦ ॥ ૧૮ ॥

સાસ્વાદન સાસ્વાનેજાં, ભાલે અંગ ઉવંગ

ન્યાયે શિવદુઃખ તે લહેજી, જસ તુજ આણ અમંગરે ॥ જિ૦ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—ઉપશમ સમ્યક્ત્વ ૮ ગુણુસ્થાનોમાં છે, પરંતુ એ આઠમાં ચોથું અવિરત “ ગુણુપદ ”—ગુણુસ્થાન રેખ—પહેલું છે. (અર્થાત્ * ૧૪ ગુણુસ્થાનોમાંથી ૪-૫-૬-૭-૮-૯-૧૦-૧૧ એ આઠ ગુણુસ્થાને ઉપશમ સમ્યક્ હોય છે), અને પહેલા

* ૧ હું મિથ્યાત્વ

૨ હું સાસ્વાદન

૩ હું મિશ્ર

૪ હું અવિરત સમ્યક્ત્વ

૫ હું દેશવિરતિ ચારિત્ર

૬ હું સર્વવિરતિ પ્રમત્ત ચારિત્ર

૭ હું અપ્રમત્ત ચારિત્ર

૮ હું અપૂર્વકરણ

૯ હું અનિવૃત્તિકરણ

૧૦ હું સૂક્ષ્મસંપરાય

૧૧ હું ઉપશાન્ત મોહ

૧૨ હું ક્ષીણ મોહ

૧૩ હું સયોગી કેવલિ

૧૪ હું અયોગી કેવલિ.

એ ૧૪ ગુણુસ્થાન તે જીવને મોક્ષરૂપી મહેલ ઉપર ચઢવાને ૧૪ પગથીયાં સમાન છે.

ત્રણ ગુણુસ્થાન સિવાયના શેષ સર્વ ૧૧ ગુણુસ્થાનોમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ છે ॥ ૧૭ ॥ તથા ચોથા અવિરત ગુણુસ્થાનથી યાવત સાતમા ગુણુસ્થાન સુધીનાં જે (૪-૫-૬-૭ એ) ૪ ગુણુસ્થાન છે, ત્યાં એક વેદક સમ્યક્ત્વ તેમજ બીજું ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ પણ જાણવું. ॥ ૧૮ ॥ તથા સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ ફક્ત બીજા સાસ્વાદન નામના એકજ ગુણુસ્થાનમાં છે, એ પ્રમાણે ૧૨ અંગ તથા ૧૨ ઉપાંગ વિગેરે સિદ્ધાન્તોમાં કહ્યું છે. શ્રીન્યાયસાગરજી આ સ્તવનના કર્તા કહે છે કે હે પ્રભુ ! જે જીવના દૃઢ્યમાં તારી આજ્ઞા અલગ-અખડિત વર્તતી હશે (એટલે જે જીવ સમ્યક્ત્વવંત હશે) તેજ જીવ મોક્ષમુખ પામશે. ॥ ૨૯ ॥ इति चतुर्थ ढाल ॥

॥ ઢાલ ૫ મી ॥ (૫ સમ્યક્ત્વમાં પ્રકીણુદારો તથા ૧૦ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ)

(શાન્તિસુધારસ કુંડમાં, તું ૨મે યુનિવર ॥ એ દશી ॥)

ધન્ય ધન્ય શાસન તાહ્યરું, માહરું જિહાં મન લીનરે

ક્ષણ પળ તસ વિળ નવિ રહે, જિમ જલભર વિળ મીનરે ॥

ધન ધન શાસન તાહ્યરું ॥ એ આંકળી ॥ ૧ ॥

અર્થ:—હે જીનેશ્વર ! તારું શાસન અતિ ધન્ય છે, કે જેમાં મારું મન અતિશય લીન થયેલું છે. જેમ જળના સમૂહ-વિના માછલું રહી શકે નહિ, તેમ તેના વિના (એટલે તારા શાસન વિના) મારું મન એક ક્ષણવાર પણ રહી શકતું નથી ॥ ૧ ॥

(સમ્યક્ત્વ પામ્યા બાદ કેટલાકાં ચારિત્રાદિકની પ્રાપ્તિ ?)

દેશવિરતિ દરિસણ થકી, પલિય પુહુત્તમાં જાણીરે

અન્ક્રમ ચરણ શ્રેણિ બિહુ, સંખ્ય સાયરે ગુણસ્વાણીરે ॥ ધ૦ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—“ દરિસણ થકી ” અટલે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થયા બાદ “ દેશવિરતિ ”—દેશવિરતિ ચારિત્ર “ પલિય પુહુ-
ત્તમાં ”—પૃથક્ત્વ પદ્યોપમને અન્તરે (૨ થી ૯ પદ્યોપમ કર્મસ્થિતિ વીત્યા-બાદ) પ્રાપ્ત થાય છે, તથા દેશવિ-
રતિ પ્રાપ્ત થયા બાદ સંખ્યાતા સાગરોપમ કર્મસ્થિતિ વ્યતીત થયે (ક્ષય પામ્યે) ગુણની ખાણરૂપ એવું સર્વવિરતિ ચારિત્ર
પ્રાપ્ત થાય છે, અને સર્વવિરતિ ચારિત્ર પ્રાપ્ત થયા બાદ સંખ્યાતા સાગરોપમ જેટલી કર્મ સ્થિતિ વ્યતીત થયે ઉપશમ શ્રેણિ
પ્રાપ્ત થાય છે, અને ઉપશમ શ્રેણિ પ્રાપ્ત થયાબાદ સંખ્યાતા સાગરોપમ વ્યતીત થયે ક્ષપકશ્રેણિ પ્રાપ્ત થાય છે. એ પ્રમાણે દેશ-
વિરતિ બાદ સંખ્યાતા સંખ્યાતા સાગરોપમ જેટલી કર્મસ્થિતિઓ વ્યતીત થયે અનુક્રમે ચરણ-ચારિત્ર અને બિહુ શ્રેણિ—એ
શ્રેણિ પ્રાપ્ત થાય છે.

૧ સમ્મત્તમ્મિ ૩ લક્ષે, પલિયપુહુત્તણ સાવઓ હાંજા । ચરણોવસમસ્થાણં, સાગરસંસ્તરા હોંતિ ॥ ૧૨૨૨ ॥ શ્રી વિશેષા૦ ॥

અર્થ—સમ્યક્ત્વ પામ્યા બાદ પદ્યપૃથક્ત્વ આવક થાય, અને કર્મશઃ સંખ્યાતા સાગરોપમને અન્તરે અન્તરે ચારિત્રમોહ કર્મનો ઉપશમ
તથા ચારિત્રમોહનો ક્ષય હોય છે.

(ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વથી કેટલા ભવે મોક્ષપ્રાપ્તિ ?)

તેહજ ભવે હુણ તેહને, જેહને સત્તગ સ્ત્રીણરે

ચડ તિય ભવ ઉત્કર્ષથી, પુઁવવદ્ધાડને પીણરે ॥ ધ૦ ॥ ૩ ॥

વદ્ધ આડ સુર નરકનું, તેહને તિય ભવતંતરે

આડ અસંખ્ય નર તિરિ તણું, તસ પળ ચડ ભવે અંતરે ॥ ધ૦ ॥ ૪ ॥

અર્થ:—પૂર્વે આયુષ્ય ન બાંધ્યું હોય એવા જે જીવને (" સત્તગ ખીણ=") ૪ અનંતાનુબંધિ તથા ૩ દર્શનમોહનીય એ સમક (સાત પ્રકૃતિ) ક્ષય પામેલા હોય (એટલે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામ્યો હોય) તો તેવા જીવને તેજભવમાં ચારિત્રની પ્રાપ્તિ તથા ક્ષયક શ્રેણિ પૂર્વક મોક્ષપ્રાપ્તિ હોય છે. પીણ-પરન્તુ પુઁવવદ્ધાડને-પૂર્વે આયુષ્ય બાંધેલા જીવને તો ઉત્કર્ષથી ૪ અથવા ૩ ભવે મોક્ષ હોય છે. ॥ ૩ ॥ તેમાં પણ પ્રથમ જેણે દેવનું અથવા નરકનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય (અને ત્યાર બાદ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામ્યો હોય) તો તેવા જીવને તિયભવ—^૧ત્રણ ભવનોજ તંત=સંખ્ય હોય છે, અને (આઉ અસંખ્ય) અસંખ્યાત આયુષ્યવાળા યુગલિક નર-મનુષ્ય અથવા યુગલિક તિરિ તણું-તિરિયનું આયુષ્ય બાંધ્યું હોય અને ત્યારબાદ ક્ષા૦

૧ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વના પ્રારંભવાળો ૧ લો મનુષ્યભવ, ૨ જે દેવભવ અથવા નારકભવ, અને ત્રીજો મનુષ્ય ભવમાં મોક્ષ.

સમ્યક્ત્વ પામ્યો હોય તો તેવા જીવને પણ-તો ચક્રિ-^૧ચાર ભવે અંત-મોક્ષની પ્રાપ્તિ હોય છે. (અથવા કોઈ જીવ પાંચમો ભવે પણ મોક્ષ પામે છે, એમ શ્રીયશોવિઠ્ઠલ કર્મપ્રકૃતિવૃત્તિમાં કહ્યું છે) ॥ ૪ ॥
(સમ્યક્ત્વની ઓઘથી સ્થિતિ)

**સમકિત સ્થિતિ હોય ઓઘથી, અંતર્મુહૂર્ત્ત એકરે
સાહિય સ્વઓવસમાસરિ, સાયર છાસટ્ટિ છેકરે ॥ ૫૦ ॥ ૫ ॥**

અર્થ:—ઓઘથી-સામાન્યથી (એટલે અમુક સમ્યક્ત્વની નહિ પરંતુ સામાન્યથીજ) સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ જઘન્યથી

૧ ક્ષાયિક સમ્યં ના પ્રારંભવાળો ૧ લો મનુષ્યભવ, ૨ જો યુગલિક મનુષ્યનો અથવા યુગલિક તિર્યચનો ભવ, ૩ જો દેવભવ, અને ૪ થા મનુષ્યભવમાં મોક્ષ.

૨ ક્ષાં સમ્યંના પ્રારંભવાળો ૧ લો મનુષ્યભવ, ૨ જો દેવભવ અથવા નરકભવ, ૩ જો મનુષ્યભવ, ૪ થો દેવભવ અને ૫ મા મનુષ્ય ભવમાં મોક્ષ. જેમ શ્રી દુઃપસહસૂરિનો જીવ પ્રથમ મનુષ્ય ભવમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામી હાલ વર્તમાન કાળે દેવભવમાં ગયા છે, ત્યાંથી ચ્યવી આ ભરતક્ષેત્રમાં શ્રી દુઃપસહસૂરિ થશે, ત્યાંથી પુનઃ દેવભવમાં જશે, અને ત્યાંથી ચ્યવી પુનઃ મનુષ્યભવમાં આવી ૫ મા ભવમાં મોક્ષ પામશે. તેમજ શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવ વાસુદેવપણા વાળા મનુષ્યભવમાં ક્ષાયિક સમકિત પામી હાલ ત્રીજી નરકમાં ગયા છે, ત્યાંથી નિકળી મનુષ્ય થઈ ત્યાંથી દેવભવમાં જઈ ત્યાંથી ચ્યવીને પાંચમા ભવમાં શ્રી અમમ નામના તીર્થંકર થઈ મોક્ષે જશે.

૩ આ ૫ ભવનો સંક્ષિપ્ત સાર શ્રી યશોવિન્વાયક કૃત કર્મપ્રકૃતિવૃત્તિમાં ઉપશમના કરણની ૩૨ મી ગાથાની ટીકામાં કહ્યો છે.

અંતર્મુહૂર્ત છે, (તે ઉપશમ તથા ક્ષયોપશમ આશ્રયિ છે), અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ (પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે) સાધિક ૬૬ સાગરોપમ છે—સંપૂર્ણ બેટલી છે તે (ખઓવસમ આસરિ ' ઝેટલે) ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ આશ્રયિ છે. ॥ ૫ ॥
(એક અને અનેકજીવ આશ્રયિ સમ્યક્ત્વની સ્થિતિ)

દ્વગ અથવા વહુ આસરી, દરિસણનો ઉપયોગે
જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ થકી કહ્યો, અંતર્મુહૂર્ત ભોગરે ॥ ધ૦ ॥ ૬ ॥
દર્શન લબ્ધિ શુભ સુરલતા, ક્ષાયોપશમાદિકઃ રૂપરે
અંતર્મુહૂર્ત ગાઢી, જઘન્યથી કહે જિનમૂપરે ॥ ધ૦ ॥ ૭ ॥
છાસઠિ સાયર સવિ મિલિ, નરભવહિય ઉત્કૃષ્ટીરે
તેહથી ઉર્ધ્વ જો નવિ દીયે, સમકિત ઘણી પુષ્ટિરે ॥ ધ૦ ॥ ૮ ॥
તો તે નિશ્ચય શિવપદ લહે, એ એક જીવને યોગરે
જીવ નાનાશ્રિત સર્વદા, દરિસણનો ઉપયોગરે ॥ ધ૦ ॥ ૯ ॥

અર્થ:—એક અને બહુ—અનેક જીવ આશ્રયિ દર્શનના સમ્યક્ત્વનો—ઉપયોગ-ઉપભોગકાળ તેપણ જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ૨—૨ પ્રકારનો શાસ્ત્રમાં કહ્યો છે, તેનો વિચાર કરીએ તો એક જીવનો સમ્યક્ત્વ ઉપયોગકાળખત્રે પ્રકારે અંતર્મુદ્ત પ્રમાણનો છે. અને લખિય તો આ પ્રમાણે—॥૬॥ ક્ષયોપશમિક આદિ (એટલે ક્ષયોપશમ અને ઉપશમ) ભાવની દર્શનલખિય-સમ્યક્ત્વ લખિયરૂપ સુરસતા-કલ્પવૃક્ષી તે (કોઈ એક જીવ આશ્રયિ) જઘન્યથી, અંતર્મુદ્ત પ્રમાણની શ્રીજીનભૂપે-જીનેન્દ્ર લગવંતોએ કહી છે, ॥ ૭ ॥ અને એજ સમ્યક્ત્વલખિય (એક જીવ આશ્રયિ) ઉત્કૃષ્ટથી વિચારીએ તો સર્વ મળીને મનુષ્યભવ અધિક ૬૬ સાગરોપમ જેટલી છે. તેથી આગળ-અધિક જો સમ્યક્ત્વરત્ન ની પુષ્ટિ ન કરે (એટલે ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ જો કાયમ ન રાખે ॥૮॥ તો તેવો જીવ (ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વથીજ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ પામીને) નિશ્ચય મોક્ષપદ પણ પામે છે, એ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વનો જઘન્ય તથા ઉત્કૃષ્ટ ઉપભોગકાળ ૧ જીવના યોગથી કહ્યો, પરંતુ જો નાના જીવ (જગતના ઘણા જીવો આશ્રયિ વિચારીએ તો દર્શનનો-સમ્યક્ત્વનો ઉપયોગ-ઉપભોગકાળ અથવા સ્થિતિ જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી પણ સર્વદા-સર્વકાળ છે ॥ ૯ ॥

અહિં ભાવાર્થ એ છે કે—જગતમાં સમ્યક્ત્વની સતત વાર્તના એક જીવ આશ્રયિ વિચારીએ તો જઘન્યથી અંતર્મુદ્ત તથા ઉત્કૃષ્ટથી સાધિક ૬૬ સાગરોપમ છે, અને જગતમાં અનેક જીવ આશ્રયિ વિચારીએ તો સદાકાળ છે. કારણ કે જગત કોઈપણ વખતે સમ્યક્ત્વ શૂન્ય (સમ્યક્ત્વથી જીવ રહિત) હોતું નથી.

(એક અનેક જીવ આશ્રયિ સમ્યક્ત્વનું અન્તર)

અંતર્મુદ્ત એકનું, જઘન્ય અંતર મન આળે

અર્થ પુદ્ગલ પરાવર્તનું, તસ ઉત્કૃષ્ટ પરિમાણે ॥ ધ૦ ॥ ૧૦ ॥

जीव नानाश्रित नवि होये, समकित अंतर लेशरे

तत्र आवश्यक वृत्तिमां, ए अधिकार विशेषरे ॥ ध० ॥ ११ ॥

અર્થ:--એક જીવની અપેક્ષાએ સમ્યક્ત્વનું જઘન્ય અન્તર અન્તર્મુહૂર્ત છે, એમ મનને વિષે વિચારવું, અને સમ્યક્ત્વનું ઉત્કૃષ્ટ અન્તર અર્થ પુરૂષોત્તમપરાવર્ત લગભગ જોઈ શકાય છે. (અર્થાત એક જીવ સમ્યક્ત્વ પામી સમ્યક્ત્વથી બ્રહ્મ થઈ પુનઃ એટલા કાળે સમ્યક્ત્વ અવશ્ય પામે છે.) ॥ ૧૦ ॥ તથા જગતના ઘણા જીવોની અપેક્ષાએ તો સમ્યક્ત્વનું લેશ માત્ર પણ અન્તર હોતું નથી (કારણકે આ લોક કેહપણ વખતે સમ્યક્ત્વ શૂન્ય હોય નહિ.) ત્યાં આ અધિકાર વિશેષતઃ શ્રી આવશ્યકસૂત્રની વૃત્તિમાં કહ્યો છે, ત્યાંથી જાણવો ॥ ૧૧ ॥

(હવે ૧૦ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ કહે છે.)

દશવિધ સહજ ઉપેશથી, ઉપશમ પ્રમુખ જે પંચરે

અહવ નિસગ્ગરૂઢ ભેદથી, દશવિધ તસ પ્રાંદરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૨ ॥

નિસર્ગવપ્સ આણારૂઢ, સુત્ત બીયરૂઢ અભિરામરે

અભિગમાઽઽભોગ ગિરિયા રૂઢ, સંસ્થેવ ધમ્મરૂઢ નામરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:—ઉપશમ વિગેરે જે સમ્યક્ત્વ કહ્યાં છે, તે સહજથી (સ્વભાવથી). અને ઉપદેશથી એમ બે બે પ્રકારે ગણુતાં ૧૦ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ થાય છે. અહુવ-અથવા તસ-તે સમ્યક્ત્વના ૧૦ ભેદનો પરપંચ-પ્રપંચ-વિસ્તાર નિસર્ગરૂચિ ઇત્યાદિ ભેદથી પણ છે તે આ પ્રમાણે—॥૧૨॥ ૧ નિસર્ગરૂચિ, ૨ જ્યદેશરૂચિ, ૩ આશરૂચિ, ૪ સૂત્રરૂચિ, ૫ બીજરૂચિ, ૬ અમિગમ રૂચિ, ૭ આમોગ રૂચિ, ૮ ક્રિયારૂચિ, ૯ સંક્ષેપરૂચિ, ૧૦ ધર્મરૂચિ એ પ્રમાણે ૧૦ નામવાળા અભિરામ-મનોહર સમ્યક્ત્વના ૧૦ ભેદ છે ॥ ૧૩ ॥

(૧ નિસર્ગરૂચિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

ગુરુ ઉપ. ૨૧ વિણ સહજથી, જિનવચણે પરતીતરે
જેહને તેહને જ જાજ્યો, પ્રથમ નિસર્ગરૂચિ રીતરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—ગુરુના ઉપદેશ વિના સ્વભાવેજ કર્મનો ક્ષયોપશમાદિ થતાં શ્રીજીનેશ્વરના વચન ઉપર પ્રતીતિ-શ્રદ્ધા જે જીવને થાય, તે જીવને 'પહેલું' નિસર્ગરૂચિની રીતિવાળું સમ્યક્ત્વ છે, એમ બહુવું ॥ ૧૪ ॥

(૨ ઉપદેશરૂચિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

તે સવિ ગુરુ ઉપ. ૨૧થી, સદ્દેહે જે જાણ આપે
તે જાણેશરૂચિ નર કહ્યો, હમ તુજ આગમ થાપ રે ॥ ધ૦ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—જે જલુ-મનુષ્ય તે સર્વે જીનેન્દ્રવચનો ગુરના ઉપદેશથી સદાહે-શ્રદ્ધામાં આણે તેને ઉપદેશરૂઢિ સમ્યક્ત્વ વાળો નર-મનુષ્ય કહ્યો છે. એ પ્રમાણે ઉપદેશરૂઢિ સમ્યક નો ભાવાર્થ હે જીનેન્દ્ર તારા આગમમાં થાપ-સ્થાપન કર્યો છે. (કહ્યો છે.) ॥ ૧૫ ॥

(૩ આજ્ઞારૂઢિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

કારણ પ્રમુખ અજાણતો, મુજ જિન આજ્ઞા જેમરે

તદ્ય આજ્ઞાજ્ઞે તું કહે, માષતુષાદિક જેમરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ:—જે જીવ કારણ વિગેરે કંઈપણ વિશેષતા જાણતો નથી, પરંતુ મારે તો શ્રીજીનેન્દ્રની આજ્ઞા એજ ક્ષેમ-કલ્યાણ-કારી અથવા પ્રમાણ છે એટલુંજ માત્ર જાણે તો હે જીનેન્દ્ર ! તેવા જીવને માષતુષાદિક (માષતુષ મુનિ વિગેરે)ની પેઠે તું આજ્ઞારૂઢિ નામના તદ્ય-ત્રીજા સમ્યક્ત્વવાળો કહે છે. ॥ ૧૬ ॥

૧ કોષક મહા બુદ્ધિમાન આચાર્ય શિષ્યોને વાચનાદિ આપવાથી, તથા વ્યાખ્યાન આદિ જ્ઞાનોદ્યોતનાં કાર્યોથી કોષક અવસરે થાકીને ખેદ પામી સ્વેચ્છાએ નિદ્રા આહાર આસન કરતા અને નિશ્ચિંતપણે વર્તતા પોતાના ભાઈ મુનિને જોઈ વિચારવા લાગ્યા કે હું આ મારા જ્ઞાનાદિ ગુણો વડે બહુ અધમ સ્થિતિમાં વર્તું છું, અને આ મારો ભાઈ મુનિ નિશ્ચિંત પણે આનંદમાં મગ્ન રહે છે. આવા વિચારથી તે આચાર્ય મહા જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. તેની આલોચના પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યા વિના આચાર્ય કાળ કરી સ્વર્ગે જઈ ત્યાંથી ચ્યવી

(૪ સૂત્રરચિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

સૂત્ર મળતો નમકિત લહે, પ્રસન્ન પ્રસન્ન પાળામેરે
ગોવિંદ વાચના પરે, સુત્તરુઈ તસ નામેરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૭ ॥

મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉત્તમ કુળમાં મનુષ્યપણું પામી મુનિ મહાત્માઓના પરિચયથી વૈરાગ્ય પામી પુનઃ દીક્ષા ગ્રહણ કરી ગુરૂ પાસે સામાયિકશ્રુત લેણું છે, પરંતુ પૂર્વબદ્ધ ગાઢ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના ઉદયથી એક પદ પણ કંઠાત્ર થતું નથી, જેથી ગુરૂએ શ્રુતઅભ્યાસમાં અસમર્થ જાણી સામાયિક શ્રુતનો સંક્ષેપ અર્થ મારુખ્ય માતુખ્ય (કાષ્ઠ પ્રત્યે રોષ ન કરવો તેમજ કાષ્ઠ પ્રત્યે મંતોષ-રાગ પણ ન રાખવો એવા અર્થવાણું) એ પદ ગોખવા આપ્યું, તે પણ યથાર્થ મુખે ન થવાથી અને ભૂલી જવાથી તે પદને બદલે અતિહર્ષથી માષતુષ પદ મોટી ઉદ્દેશોપણા પૂર્વક ગોખે છે, તેથી એ મુનિનું પણ માષતુષ મુનિ એવું નામ ત્યાં ખેલતા બાળકો વડે પ્રસિદ્ધ થયું. પુનઃ “ માષતુષ ” એ અશુદ્ધ પદ પણ ભૂલી જતાં હસતા બાળકો જ્યારે એમ કહે કે “અહો આ માષતુષ મુનિ મૌન થઈ ગયાછે” ત્યારે એ બાળકોથી પોતાનું નામ સાંભળી માષતુષ પદ યાદ આવે, અને તે બાળકોની અનુમોદના કરે કે તમે આ પદ મને સંભારી આપ્યું તે સારું કર્યું. પુનઃ મુનિ મહાત્માઓ મારૂખ્ય માતુખ્ય એ શુદ્ધ પદ ગોખવાની પ્રેરણા કરે ત્યારે તે શુદ્ધ પદ પણ ગોખે, એ પ્રમાણે કંઈક વખત શુદ્ધ પદ અને કંઈક વખત માષતુષ એ અશુદ્ધ પદ ગોખતાં ગોખતાં તે માષતુષ મુનિ કાળક્રમે કેવળજ્ઞાનપામ્યા, અને પરમાર્નદસ્વરૂપ મોક્ષ પદ પણ પામ્યા. ક્ષતિ આજ્ઞા રુચિસમ્યક્ત્વે માષતુષ મુનિ દ્રષ્ટાન્તઃ ॥ પંચાશકજીમાં ૧૧મા પંચાશકે ॥અહિં ગુરૂની આજ્ઞા પ્રમાણેજ માત્ર શ્રુતાભ્યાસની રૂચિ-શ્રદ્ધા હોવાથી માષતુષ મુનિને આજ્ઞા-રૂચિ સમ્યક્ત્વ જાણવું.

અર્થ:—ગોવિંદવાચકની પેઠે જે જીવ સૂત્ર જાણતાં જાણતાંજ મનની અધિક અધિક પ્રસન્નતા-નિર્મળતા થવાથી સમ્યક્ત્વ પામે તો તે જીવને સૂત્રરુચિ નામનું સમ્યક્ત્વ જાણવું. ॥ ૧૭ ॥

(૫ મું બીજરૂચિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

દેસરૂઈ સ્વજીવસમથી, સંવરૂઈ વિસ્તારીરે

ઉ. કમાં તૈલવિંદુ પરે, વીયરૂઈ ભવતારીરે ॥ ધ૦ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ:—પાણીમાં પડેલો તેલનો ઘિંદુ જેમ પ્રથમ દેશભાગમાં (એક ભાગમાં) રહી પછી ધીરે ધીરે પાણીના સર્વ ભાગમાં પ્રસરી જાય છે, તેમ તથાપ્રકારના ક્ષયોપશમથી જીવને શ્રીજીનેન્દ્રના અમુક એકાદિ તત્ત્વમાં રૂચિ-શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે, તે દેશરૂચિ, ત્યારબાદ તે દેશરૂચિ ધીરેધીરે વિસ્તાર પામતાં શ્રીજીનેન્દ્રના સર્વ તત્ત્વોમાં રૂચિ-શ્રદ્ધા થયે સર્વરૂચિ

૧ ગોવિંદ નામનો એક ઐશ્વર્યધર્મનો પરમ ભક્ત હોતો તેણે જૈન સિદ્ધાન્તનું તત્ત્વજ્ઞાન જાણવા માટે કપટથી જૈન દીક્ષા મહણ કરી સાધુ થઈ આચારાંગ આદિ સૂત્ર જાણવા લાગ્યો, ત્યાં સૂત્રનો અર્થ જાણતાં જાણતાં અનુક્રમે તેને ઐશ્વર્યધર્મની શ્રદ્ધા ઓછી થવા લાગી અને સંપૂર્ણ જૈનધર્મના તત્ત્વોની શ્રદ્ધાવાળો થયો, અનુક્રમે તે ગોવિંદ ઐશ્વર્ય સમ્યગ્દ્રષ્ટિ થતાં જૈનધર્મના આચાર્ય પણ થયા, અને અનેક જીવોને જૈન તત્ત્વોનો ઉપદેશ આપી પોતે સમ્યગ્દ્રષ્ટિ હોઈ બીજા જીવોને પણ સમ્યક્ત્વ પમાડનારા થયા; અને ગોવિંદ વાચક ના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. અહિં સૂત્રના અભ્યાસની રૂચિ-પ્રીતિથી સમ્યક્ત્વ થયું માટે સૂત્રરુચિ સમ્યક્ત્વ જાણવું ॥ આત્મ પ્રબોધ ગ્રંથે ॥

૩૫ સંપૂર્ણ સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થાય છે, તે સમ્યક્ત્વ બીજરૂચિ સમ્યક્ત્વ કહેવાય. અર્થાત જેમ એક બીજથી અનેક બીજ પેદા થાય તેમ શ્રીજીનેશ્વરના એકજ તત્વની રૂચિ-શ્રદ્ધા પણ અનુક્રમે સર્વ તત્વોની રૂચિ-શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરે છે, માટે તે ભવસમુદ્રને તારનાર એવું બીજરૂચિ સમ્યક્ત્વ ગણાય છે. ॥ ૧૮ ॥

(૬ હું અભિગમરૂચિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

અભિગમરૂ સુઅનાળને, અર્થથકી અવગારે

અંગ પયક્ષા પ્રમુખ જે, શાસ્ત્ર સઘ્વે નેરવારે ॥ ધ૦ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ:—આશ્વાસંગ આદિ શ્રુતજ્ઞાનને જે જીવ અર્થથી અવગાહે-જાણે, અને અંગ ઉપાંગ પયક્ષા પ્રમુખ-વિગેરે જે જે શાસ્ત્ર છે, તે સર્વનો નિર્વાહ કરે એટલે તે સર્વનો અર્થ જાણે તે ૬ હું અભિગમરૂચિ સમ્યક્ત્વ જાણ્યું. અહિં અભિગમ એટલે “ શાસ્ત્રના અર્થનું જ્ઞાન ” એ અર્થ જાણવો. ॥ ૧૯ ॥

(૭ મું વિસ્તારરૂચિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ.)

વ્યના ભાવ જાણ્ય જિણે, સર્વ પ્રમાણે અશેષરે

સર્વ નયે તિમ તસ કહયું, વિત્થારરૂઈ અકલેરે ॥ ધ૦ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ:—જે જીવે સર્વ દ્રવ્યના સર્વ ભાવ (એટલે સર્વ વસ્તુસ્વરૂપ) સર્વ પ્રમાણુવડે (એટલે અનુમાન આદિ સર્વ પ્રમાણુવડે) તેમ સર્વ (૭ અથવા ૭૦૦ ઇત્યાદિ અનેક) નયવડે અશેષ-સમસ્તપણે જાણ્યા હોય, અથવા પ્રતિદિન તેજ જાણવા વિચારવામાં વર્તતો હોય તે જીવને કલેશ રહિત (કલુષતા રહિત નિર્મલ) વિસ્તાર ક્વચિ નામનું ૭ મું સમ્યક્ત્વ હોયછા ॥૨૦॥
(૮ મું ક્રિયાકૃત્તિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

દંસણ નાણ ચરિત્ત વલિ, તિમ તિન ઉત્તમ કામરે
સુમતિ ગુપ્તિ કિરિયા રુચે, તે કિરિયારૂઝ નામરે ॥ ધ૦ ॥ ૨૧ ॥

અર્થ:—દર્શન-જ્ઞાન-અને ચારિત્ર એ ૩ ની જે ઉત્તમ ક્રિયા (એટલે દર્શનાચાર જ્ઞાનાચાર અને ચારિત્રાચારનું પાલન), તથા ૫ સમિતિ અને ૩ ગુપ્તિ ઇત્યાદિ ચરિત્ર ધર્મમાં ક્રિયાની કૃત્તિ હોય તો તેવા જીવને ૮ મું ક્રિયાકૃત્તિ નામનું સમ્યક્ત્વ જાણવું ॥ ૨૧ ॥

(૯ મું સંક્ષેપકૃત્તિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

આગમ જ્ઞેદિદ નવિ હુવે, કુમય કુદિટ્ટી વિજુત્તરે
સંસ્વરૂં તેહને કહયું, જિમ જિલ્લોટ્ટીય પુત્તરે ॥ ધ૦ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ:—જે જીવ આગમકોવિદ-જૈનસિદ્ધાન્તનો જ્ઞાતા ન હોય, તેમજ કુમત-અન્યદર્શનના શાસ્ત્રજ્ઞાનથી તથા કુદિદ્વી-
બૌદ્ધધર્મ આદિ અન્યદ્રષ્ટિથી-ધર્મથી પણ વિબુત-રહિત હોય તો તેણે જીવને અતિ અદ્ય ઉપદેશાદિકથી પણ ચિલાતી
પુત્રની માફક સંક્ષેપરુચિ નામનું ૯ મું સમ્યક્ત્વ કહ્યું છે ॥ ૨૨ ॥ આ જીવને પ્રારંભમાં જૈનદર્શનનો સાર અત્યંત સંક્ષેપમાં
જાણવાની રચિ હોય છે, પરંતુ વિસ્તાર જ્ઞાનને ઇચ્છતો નથી, અથવા આ જીવને અતિ અદ્ય ઉપદેશથી-અથવા જ્ઞાનથી
સમ્યક્ શ્રદ્ધા પ્રગટ થાય છે.

(૧૦ મું ધર્મરચિ સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ)

ધમ્મ અધમ્મ પ્રમુખ દઢવ, ચરણ સુય ધમ્મના ભેદરે

જે જિનભાષિત સદ્દેહે, તે ધમ્મરૂઠે નિરપેદરે ॥ ધ૦ ॥ ૨૩ ॥

એ દશવિધ દારસણ કહ્યું, ઉત્તરાધ્યયન મોજારરે

અધ્યયને અડવોસરે, ન્યાયસાંગ રૂઠ્ઠકારરે ॥ ધ૦ ॥ ૨૪ ॥

૧ અતિ કૂર કર્મો એવા ચિલાતી પુત્રે મુનિ મહાત્માને ખડ્ગ ઉગામી પૂછ્યું કે હે મુનિ ! ધર્મ કહે નહિતર આ ખડ્ગ વડે તારો
શિરચ્છેદ કરીશ. મુનિએ લાલ જાણી કાયોત્સર્ગ પોરી ડવસમ વિવેક અને સંવર એ ૩ પદનો ઉચ્ચાર કરી આકાશમાં ઉડી ગયા. ચિલાતી
પુત્ર ત્યાંજ ઉભા રહી એ ૩ પદના વિચારમાં તે વિચારમાં વૈરાગ્ય તથા સમ્યક્ત્વ પામી પોતે મુનિ ધર્મ મહાધોર તપશ્ચર્યા અને ઉપસર્ગ સહન
કરી કેવલજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા.

અર્થ:—ધર્મસ્તિકાયા અધર્મસ્તિકાયા પ્રમુખ ૬ દ્રવ્ય, ચરણ-ચારિત્ર, તથા શ્રુતધર્મના ભેદ જે શ્રીજીનેશ્વરેએ કહ્યા છે, તે સર્વ ભેદની-ભાવની શ્રદ્ધા કરે તે નિવેદ એટલે વૈરાગ્યધર્મ પ્રગટ કરનાર એવું ધર્મરુચિ નામનું ૧૦ મું સમ્યક્ત્વ છે ॥૨૩॥ અહિં ધર્મ એટલે ધર્મસ્તિકાયાદિ દ્રવ્ય, અથવા ચારિત્રધર્મ અથવા આચારાંગાદિ શ્રુતધર્મ અથવા વસ્તુસ્વભાવ જે શ્રીજીનેન્દ્ર ભગવંતે પ્રરૂપ્યા છે તે પ્રત્યે રુચિ-શ્રદ્ધા તે ધર્મરુચિ એ વ્યુત્પત્ત્યર્થ છે.

એ પ્રમાણે ૧૦ પ્રકારનું દર્શન=સમ્યક્ત્વ શ્રી ઉત્તરાધ્યયન:સૂત્ર નામના ૩૬ અધ્યયનવાળા શાસ્ત્રમાં “ ભોક્ષભાગી ગતિ ” નામના ૨૮ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે, કે જેનું સ્વરૂપ અથવા જે ૧૦ પ્રકારનાં સમ્યક્ત્વ તે આસ્તવનના કર્તા શ્રીન્યાય-સાગરજી મહારાજને સુખ કરનાર છે. અથવા શ્રીન્યાયસાગર કહે છે કે સર્વજીવોને સુખકારી એ ૧૦ પ્રકારનું સમ્યક્ત્વ શ્રી ઉત્તરાધ્યયનમાં ૨૮ મા અધ્યયનમાં કહ્યું છે. ॥ ૨૪ ॥ ઇતિ ઢાલ પ મો સમાપ્ત ॥

॥ ઢાલ ૬ ઠી ॥ (સ્તવનકર્તાની પ્રભુ પ્રત્યે વિજ્ઞપ્તિ)

માધ ધનન સુપન તું ॥ એ દેશી ॥

જડ જલ પળ પોતે, સિંચ્યું કાઠ ન બોલે તસ સંગતિ લોહુ, તેહને પળ તસ તોલે
તિમ હું રાજહીનો, તોપણ દાસ તમારો અવગુણ ઉવેલી, પ્રમુજી પાર જતારો ॥ ૧ ॥

અર્થ:—જલ-પાણી પોતે જડ છે (અજ્ઞાન) છે, તોપણ તેમાં સિંચેલા-નાખેલા કાષ્ટને ડૂબાવતું નથી, તેમજ તે કાષ્ટના સંગે રહેલા (કાષ્ટમાં જડેલા) લોહને પણ તે કાષ્ટની સાથે તોડે છે-તારે છે (પણ ડૂબાવતું નથી), તેવી રીતે હે છનેશ્વર ! હું ગુણહીન લોહ સરખો પણ તમારો દાસ છું, (એટલે તમે પ્રભુરૂપ કાષ્ટની નૌકા સાથે હું દાસત્વ રૂપે જડાયેલા સંબંધવાળો થયો છું) તો મારા સર્વ અવગુણની ઉપેક્ષા-અવગણના કરી હે પ્રભુ ! મને આ ભવસમુદ્રથી પાર ઉતારો ॥૧॥

તું રુણમાળિ દરિયો, ઉદરિયા જગ જેણે મુજને કાંઈ ન તાર્યો, તુજ સંગતિ નહિ તેણે
અલગો નહિં વલગો, તું મુજ દિલથી દેવ અવિચલ પદ આપો, ઢીલ તળી શી ટેવ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—હે પ્રભુ ! તું તો ગુણરૂપી રત્નોત્તો દરિયો છે, કે જેણે આખા જગતનો તે ઉદ્ધાર કર્યો છે, તો મને કેમ ન તાર્યો ? સત્ય છે કે તારી મેં સંગતિ ન કરી અને તે કારણથી હે દેવ ! તું મારા દિલથી અલગ જૂદા રહ્યો (એટલે મેં તને મારા મનથી જુદો માન્યો), હે દેવ ! તું મારા દિલથી અલગો-દૂર નથી પરંતુ વળગેલો છે (એટલે મેં મારા હૃદયમાં તને રાખ્યો છે) તો હે દેવ ! તમે મને અવિચલપદ-મોક્ષપદ આપો, મને મોક્ષપદ આપવામાં ઢીલ-વિલંબ કરવો એ તમારી શી-કેવી ટેવ છે ? ॥ ૨ ॥

નહિ તો મુઝ દાવે, નહિ મૂકું કરું શોર झाली दिल भीतर, घाली करझुं जोर
जा-यो किम दीधां, विण शिव-इख जिनराज सहजे जो देशो, तो रहेशे तुम लाज ॥ ૩ ॥

અર્થ:—હે પ્રભુ ! જો તમે મને મોક્ષપદ નહિ આપો તો જ્યારે મારો દાવ-લાગ ફાવશે ત્યારે તમને મૂકું-છાડું નહિ, અને ઘણા શોર-કજીઓ કરીશ, તથા તમને ઝાલીને જોરથી દીલ લીતર-મારા દિલમાં-મનમાં ઘાલીશ, અને પછી એવા જોરથી પૂરી રાખીશ કે તે વખતે હે પ્રભુ ? તમે મોક્ષપદ આપ્યા વિના કેવી રીતે જશે ? તેથી તમને શીખા-મણુ દઉં છું કે એટલું બધું જોર કર્યે મોક્ષપદ આપશો તેમાં તમારી લાજ-આપ્તિ નહિ રહે માટે સહજથી-જોર કર્યા વિના જો મોક્ષપદ આપશો તો તમારી લાજ-આપ્તિ પણ રહેશે-સચવાશે (માટે શીઘ્ર મોક્ષપદ આપો) ॥ ૩ ॥

અવિનય મુજ સ્વમજ્યો, હું છું મૂઢ અયાણ કરતાં નવિ આવે, 'વનતડી જિનમાણ

બાલક જિમ બોલે, કાલો ગાંડો બોલ તે માતપિતા મન, લાગે અમૃત તોલ ॥ ૪ ॥

અર્થ:—હે પ્રભુ ? મારો અવિનય ક્ષમા કરજો, હું મૂર્ખ અને અજ્ઞાન છું, હે જનમાં ભાણુ-સૂર્ય સરખા શ્રીજીનેન્દ્રપ્રભુ ! મને વિનંતિ કરતાં આવડતી નથી, તો પણ બાળક જેમ કાલો ઘેલો બોલે બોલે પરંતુ માતપિતાને મન તો તે ગાંડાઘેલા બોલ અમૃત સરખા લાગે (તેમ આ મારો કાલી ઘેલી વિનતિ પણ આપ અમૃતસરખી ગણીને સ્વીકારજો) ॥ ૪ ॥

પ્રેષ્ટ પ્રભુ સ્તવીઓ, સમકિત લેશ વિચારે આગમ અસાર, મુજ મતિને અનુહોર

સંવત ઋતુ રસ મુનિ ચંદ્ર સંવત્સર જાણી ભાદરવે માસે, સિત પંચમી રણચાણી ॥ ૫ ॥

શ્રી તપગચ્છનાયક, શ્રી વિજયરત્નરંદિ
 સુરગુરુ જસ આગલે, ક જોડે નતિમંદ
 તસ રાજે પંડિત, જ્ઞાનસાગર સીસ
 કહે ન્યાયસાગર પ્રભુ !, પૂરો સંઘ જગી । ॥ ૬ ॥

અર્થ:—એ પ્રમાણે સિદ્ધાન્તને અનુસારે મારી બુદ્ધિના અનુહારે-પ્રમાણમાં સમ્યક્ત્વના લેશ વિચારવડે (સમ્યક્ત્વનું સંક્ષિપ્ત સ્વરૂપ કહેવા વડે) શ્રીજીનેન્દ્ર પ્રભુની સ્તવના-સ્તુતિ કરી છે. આ સ્તવન રચનાનો સમય (ઋતુ—૬, -રસ ૬, મુનિ ૭ અને ચંદ્ર-૧ એ પ્રમાણે પરંતુ અંકોની ડાબી ગણતરી ગણવાની હોવાથી ૬૬૭ ને બદલે ૧૭૬૬ નો સંવત-સંવત્સર બાણવો. તથા ગુણની ખાણરૂપ એવી ભાદ્રપદ માસની શુદ્ધિ ૫ મ ની તિથિ બાણવી ॥ ૫ ॥

શ્રી તપગચ્છના નાયક (આચાર્ય) શ્રી વિજયરત્નસૂરીશ્વર થયા કે જેની આગળ બૃહસ્પતિ સરખા પણ અદ્ય-મતિવાળા થઈને હાથ જોડી કહ્યા રહે છે, તે શ્રીવિજયરત્નસૂરીશ્વરના રાજ્યમાં-શાસનમાં શ્રી ઉત્તમસાગર પંડિત થયા, તેમના શિષ્ય શ્રી ન્યાયસાગરમુનિ (કે જેમણે આ સ્તવન રચ્યું છે) તે કહે છે કે હું પ્રભુ ! આ સંઘનાં મનોવાંછિત પૂર્ણ કરે । ॥ ૬ ॥ इति सम्यक्त्वविचार स्तवननी ६ वी ढाल समाप्त ॥

આ સ્તવનનો અર્થ સખવામાં મતિદાપથી મારી જે કંઈ બૂલચુક રહી હોય તે મુજ વાંચકો મુશારી વાંચશે એવી મારી નમ્ર વિનંતિ છે.

લી. ભરૂચ નિવાસી શ્રેષ્ઠિવર્થ શ્રીયુત અનુપચંદ્રનો
વિદ્યાર્થી ચંદુલાલ નાનચંદ. મુ. સિનોર-હાલ મુ. ખંભાત.

॥ ઇતિ શ્રી ન્યાયસાગરનિવિરચિત-શ્રીમંહાવીરસ્તુતિગર્ભિત-શ્રીનિમ્યક્ત્વાવિચાર
સ્તવનસ્ય ભાવાર્થઃ શ્રીતપાગચ્છીયરૂપીજી-શ્રીદેવશ્રીશિષ્યા-સાધ્વીજી
શ્રીસૌભાગ્યશ્રીજી-સદુપદેશતઃ સમાપ્તઃ ॥

ધી સૂર્યપ્રકાશ ત્રિ. પ્રેસમાં
મૂળચંદ્રભાઈ ત્રીકમલાલે છાપ્યું.
ડે. પાનકોર નાકા-અમદાવાદ.

મળવાનું ઠેકાણું—મુ. ખંભાત.
શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રભાઈ જૈન કન્યાશાળાના
માસ્તર ચુનીલાલ કિશોરદાસ.

